

Motiv osvetoljubivosti u romanu "U registaturi"

Blažanin, Anamarija

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:825995>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

ANAMARIJA BLAŽANIN

**MOTIV OSVETOLJUBIVOSTI U ROMANU
*U REGISTRaturi***

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

ANAMARIJA BLAŽANIN

**MOTIV OSVETOLJUBIVOSTI U ROMANU
*U REGISTRATURI***

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Davor Piskač

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. POJAM REALIZMA U KNJIŽEVNOSTI	3
3. HRVATSKI REALIZAM	5
3.1. Regionalizmi u književnosti	6
3.2. Selo u djelima hrvatskih realista.....	7
4. POVIJESNE, GOSPODARSKE I POLITIČKE PRILIKE	9
5. BIOGRAFIJA ANTE KOVAČIĆA	12
5.1. Kovačićevo stvaralaštvo	12
6. U REGISTRaturi	15
6.1. Dijalekti u književnosti <i>U registraturi</i>	21
7. MOTIV OSVETOLJUBIVOSTI.....	22
7.1. Motiv	22
7.2. Osvetoljubivost.....	24
7.3. Motiv osvetoljubivosti.....	25
7.4. Mecenino porijeklo.....	29
7.5. Mecenin život.....	31
7.6. Laurin život i njezin fizički izgled.....	33
7.7. Laurina manipulacija.....	35
7.8. Promjena fizičkoga izgleda	37
7.9. Laurine osvete i njezino ludilo	37
8. ZAKLJUČAK	41
9. LITERATURA.....	45

1. UVOD

Ovim diplomskim radom prikazuje se motiv osvetoljubivosti u djelu *U registraturi*. Objašnjava se što je to motiv, a što osvetoljubivost i što zapravo pobuđuje osvetoljubivost. Pažnja je usmjerena na lik Laure kao lik fatalne žene. Jedna od značajki fatalne žene je ta da su one neobično lijepe, privlačne i tajanstvene žene koje muškarca potpuno zaluđuju svojim čarima, ali i žene u kojima je prisutna prijetnja i opasnost. Sam izraz *femme fatale* u doslovnom prijevodu označava sudbinsku, ali i smrtonosnu ženu. Upravo takva bila je i Laura. Prikazom njena porijekla, djetinjstva i života obrazlažu se njeni postupci. Laurina osobnost u potpunosti je određena njezinim nasljeđem. Laurina baka, Mecenina majka i providnikova žena opisana je kao fatalna žena, da bi Mecena, Laurin otac, nastavio majčinu tradiciju razuzdanog života uništavajući život mladoj djevojci. Budući da je Laura izravan potomak loze, glavni utjecaj na njeno ponašanje imala je genetika što je vidljivo i u njenom manipulativnom i osvetoljubivom odnosu prema ostalim likovima u romanu. U samome je prikazu lika Laure pregršt opisa i citiranih riječi iz kojih se zapravo možemo zapitati je li ona uistinu samo fatalna žena ili je u jednom trenutku bila žrtva loše sudbine i loših ljudi.

Početak rada prikazuje kako se pojam realizma odrazio u književnosti, što je to uopće hrvatski realizam, te kako su percipirani regionalizmi u književnosti. Značajke koje hrvatska realistička književnost obuhvaća su realno prikazivanje stvarnosti, socijalna problematika, odnos selo-grad, te pristup čovjeku kao individualnom biću. Objašnjava povijesne, gospodarske i političke prilike vremena u kojem pripada djelo *U registraturi*. Nakon analize kronoloških odrednica djela, pažnja je posvećena i biografiji Ante Kovačića i karakteristikama njegova književnog djelovanja. Ante Kovačić se smatra jednim od najznačajnijih ličnosti hrvatske književnosti 19. stoljeća. Upravo je on u svoja djela uveo ironiju i grotesknost kako bi prikazao stanje hrvatskoga društva toga vremena.

Detaljno je objašnjena tematika i radnja romana *U registraturi*. Prikazom romana kao socijalnog, prikazan je raspad tradicionalne društvene strukture i raslojavanja na selu, te odnos selo – grad. Roman *U registraturi* mnogi književni kritičari i povjesničari smatraju najboljim romanom hrvatskog realizma te je nezaobilazno djelo u povijesti hrvatske književnosti. Nakon objektivne argumentacije dio rada je temeljen i na vlastitim dojmovima nastalim tijekom čitanja djela, ali i određenih bibliografskih jedinica koje su se bavile detaljnim analiziranjem Kovačićeva romana, te je na temelju istoga donesen zaključak.

2. POJAM REALIZMA U KNJIŽEVNOSTI

Da bismo uopće mogli govoriti o realizmu u hrvatskoj književnosti, potrebno je ponajprije definirati sam termin realizam i izdvojiti njegove glavne postavke, a tek onda usredotočiti se na njegov razvoj na našim prostorima. U Rječniku hrvatskoga jezika realizam se definira kao: *a) objašnjavanje i promatranje svijeta usmjereno na stvarne, doista postojeće pojave i probleme, b) smisao za adekvatno odražavanje stvarnosti, i pod c) pravac i stil u umjetnosti i književnosti u 19. st. koji teži za opisom svijeta kakav jest.*¹

Pojam je proizašao iz filozofije 18. stoljeća, ali se u književnosti počeo primjenjivati tek u 19. stoljeću. Flaker navodi da su među prvima koji su govorili o realizmu u književnosti bili njemački književnici, Shiller i Friedrich Schlegel, i to kao opreku "idealizmu", dok se iz Francuske pojam proširio i u drugim književnostima. Champfleury, Flaubert i braća Goncourt smatraju se predstavnicima nove škole koja je od književnosti i umjetnosti zahtijevala autentično prikazivanje stvarnosti, vjerno prikazivanje zbilje, te objektivno i bezlično ispitivanje života. U osamdesetim godinama, u Italiji, ustalio se pojam verizam, kao termina koji odgovara značenju realizma i naturalizma (Flaker, 1976, 150). Pojam realizma višeznačan je u suvremenoj znanosti o književnosti. Flaker u *Stilskim formacijama* ističe da se pojam realizma pojavljuje u više značenja od kojih izdvaja: realizam kao tipološki ahistorijski pojam i realizam kao književnopovijesni pojam. Kao tipološki ahistorijski pojam označava svaku književnost koja je uvjerljiva i reprezentativna, a za realizam kao književnopovijesni pojam posebno ističe književnopovijesnu cjelovitost koja se prema sustavu stilskih osobina srodnih djela konstruira, a naziva se stilskom formacijom. On prvenstveno promatra realizam kao stilsku formaciju koja je nastala u europskim književnim krugovima u 19. stoljeću te nastoji pronaći i opisati zajedničke crte koje čine stilski sustav realizma i usporediti je s prethodnom formacijom, romantizmom, te s onom koja tek dolazi, modernizmom (Flaker, 1976, 153-154).

U realizmu, stilske osobine na koje se Flaker osvrće su: fabula i karakter, opisnost, reprezentativnost karaktera, pripovjedačeva "objektivnost" i komunikativnost jezika, dominacija romana i društveno-analička funkcija. Jedna od glavnih značajki realizma jest predominacija likova nad fabulom. Fabula ima sporednu ulogu – u službi je karakterizacije likova, koji su snažno psihološki, intelektualno i socijalno motivirani. Naglasak je i na deskripciji. Naime, velika se pozornost pridaje opisima interijera i eksterijera, gradskog i

¹Hrvatski jezični portal, (<<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>>, zadnji pristup 25. svibnja, 2018.)

seoskog pejzaža te vanjskog izgleda lika. Ti su opisi često u funkciji karakterizacije lika. Karakteri u realističkim djelima su samosvjesni subjekti koji djeluju neovisno o pripovjedaču te postaju nosioci strukture književnog djela. Jedna od bitnih karakteristika realističnih likova jest njihova višedimenzionalnost i kompleksnost – za razliku od plošnih karaktera, koji su nosioci jedne karakterne osobine te se ne mijenjaju kako radnja napreduje, u razvijenom realizmu javljaju se zaokruženi karakteri, tj. karakteri koji podilaze promjenama razvojem fabule te se upravo na tim promjenama i gradi sama fabula. Flaker spominje i dva bitna načela razvijena u realizmu – načelo tipizacije i individualizacije te načelo uvjerljivosti karaktera. Tipizacija i individualizacija odnosi se na reprezentativnost karaktera, odnosno likovi kao tipični predstavnici određenih klasa i pravaca postaju nosioci određenih ideja svoga vremena (Flaker primjerice navodi Ivicu Kičmanovića kao predstavnika inteligencije seoskog porijekla). Načelo uvjerljivosti odnosi se na izbjegavanje idealiziranja/kritiziranja, tj. realizam se odupire bilo kakvoj hiperbolizaciji vrlina ili mana karaktera i njegovom prekomjernom ideologiziranju te nastoji stvoriti realistički uvjerljive likove. Autor u realističkom djelu nastoji stajati po strani i ne izricati svoj stav kroz karaktere, tj. ne želi se poistovjetiti sa svojim karakterima. On pušta svoje junake da "dišu", tj. da žive svojim životom. Iako se realisti trude ostati nepristrani, i neprimjetni, idealni primjeri pripovjedačeve objektivnosti nalaze se vrlo rijetko, ponajviše u razvijenom realizmu kod Flauberta i Gončarova, navodi Flaker. Važno je spomenuti i jezičnu komponentu kao jednu od temeljnih elemenata realizma. Naglasak je na autentičnosti jezika, tj. jezik kojim govore likovi mora biti što sličniji onome koji bi koristili u stvarnom životu. Dok autor progovara na jezičnom standardu nacionalnog jezika svoga vremena, likovi govore jezikom uvjetovanim njihovom socijalnom karakterizacijom. Njihov se govor stoga razlikuje prema klasnim, etničkim, profesionalnim i sličnim osobinama, pa u realističkim djelima možemo naići na mnoštvo žargonizama, dijalektizama itd. Pripovjedna proza dominira u realizmu, prvenstveno roman, a iza njega slijede kraće pripovjedne forme – pripovijetka, novela i crtica kao pripremni ili popratni oblici. Usporedno s prozom razvijalo se i pjesništvo koje se nastoji oduprijeti realističkim konvencijama, pa se tako primjerice javljaju parnasovski larpurlartizam u francuskoj književnosti te postromantičarska i predimpresionistička književnost u ruskoj književnosti. Flaker ističe novu funkciju književnosti – spoznavanja društvenih odnosa, tj. društveno-analitičku, a time i kritičku (kritika društvenih problema, kao što su primjerice siromaštvo, staleški odnosi itd.). Naime, dovodeći u uzajamne odnose karaktere koji su socijalno-psihološki motivirani, realistički pisac podvrgava analizi posebne tipove društvenog ponašanja, pružajući čitatelju uvid u društvene odnose ondašnjeg vremena (Flaker, 1976, 154-

159). Za razumijevanje stvaralaštva hrvatskih realista upravo je zadnja značajka glavna odrednica shvaćanja. Njihov način i pristupanje sa kritičke strane, pokazuje njihovo razumijevanje i shvaćanje stvarnosti onakvom kakva je, odnosno prikazom društvenih odnosa i problema kroz koje njihov narod prolazi.

3. HRVATSKI REALIZAM

Iako realističke principe prikazivanja stvarnosti u našoj književnosti nalazimo još mnogo prije, obično se kao rubna godina početka hrvatske realističke književnosti navodi 1881. – godina Šenoine smrti (Nemec, 1994, 133). Nemec navodi da je već u Šeninom opusu vidljiva usmjerenost k realističkim tendencijama, no on svoj realistički program nije razvio do kraja. Realistično-romantičarski izraz kakav nalazimo kod Šenoe ostaje prisutan u našoj književnosti sve do kraja stoljeća, a kod nekih pisaca i kasnije (Nemec, 1994, 135). Naime, realizam je prema definiciji kritičan prema zbilji, odriče se ideala i teži istini te je usko vezan uz politiku. Međutim, navodi Frangeš, hrvatski se realizam ne odriče ideala, već im teži te time stvara književnost koja ima svrhu poučiti, a ne samo kritizirati (Frangeš, 1987, 206). Nemec ističe posebnost i originalnost hrvatskog literarnog realizma koji, za razliku od primjerice francuskog ili engleskog realizma, nije zasnovan ni na kakvim filozofskim koncepcijama i sustavima (Nemec, 1994, 141). Jelčić tvrdi da je hrvatski književni realizam: *Kao pravaška ideologija našla svoj književni izraz u koncepciji realizma, koju je sama oblikovala kao svojevrsnu sintezu idealizma, realizma i naturalizma.*² Iako s realističkim književnostima zapadnoeuropskog kulturnog kruga dijeli temeljne poetičke značajke, hrvatski realizam je u svoj suštini rezultat specifične socijalne, kulturne i literarne situacije, smatra Nemec. Navodi i neke njegove posebnosti: naglašena romantična i idealistička komponenta, nacionalna funkcionalnost književnosti, regionalizam, interferiranje s naturalizmom i modernističkim poetikama itd (Nemec, 1994, 141). Pripadnike toga naraštaja povezuje čvrsta težnja da se kritički osvrnu na svoje vrijeme, kao i pokušaj da se literarno odgovori na neke važne društvene probleme onoga vremena, zatim aktualan fenomen propadanja plemstva te socijalna problematika u odnosu selo-grad. Te su tri skupine osnovni tematski krugovi koji dominiraju hrvatskom književnošću od kraja sedamdesetih godina pa do završnih devedesetih

²Dubravko JELČIĆ, *Povijest hrvatske književnosti*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2004, str. 239.

kada vrlo intenzivno počinje prodor modernističkih, secesionističkih i simbolističkih strujanja, što izravno utječe na prerane početke raspadanja realističke stilske formacije (Šicel, 2005,21).

3.1. Regionalizmi u književnosti

Književni regionalizmi javljaju se s težnjom da se u literarnim djelima iznose specifične osobine i obilježja u životu pojedinih krajeva. Ono što prodre u dubinu života, u ono nešto ljudsko, prodirući u izvore zbivanja, smatra se da pripada svakoj pravoj i velikoj umjetnosti (Barac, 1986, 115). U srži književnog realizma u svjetskoj pa tako i u hrvatskoj književnosti, leži težnja pisaca da se što više približe stvarnom životu te da iznose onodobne društvene probleme. Nastojanja hrvatskih pisaca da što vjernije prikažu tu stvarnost dovela su, između ostalog, do jedne pojave specifične za hrvatski književni realizam, tzv. regionalizma.

Osamdesete godine u Hrvatskoj obilježene su velikim promjenama, kako na društvenom, tako i na političkom i gospodarskom planu. Te promjene vidljive su i u literaturi pa Nemeć u vezi s time govori o novom naraštaju pisaca rođenih pedesetih i šezdesetih godina 19. st. koji pod tim okolnostima dolaze na hrvatsku literarnu scenu i nastoje izgraditi svoju književnu koncepciju služeći se pritom elementima naslijeđenima iz Šenoine nacionalno-prosvjetiteljske literature (Nemeć, 1994, 141-142).

Šicel ističe kako su hrvatski realisti duboko vezani za zavičaj iz kojeg dolaze pa nije ni čudo da su inspiraciju za svoja djela tražili upravo u poznatim sredinama i pejzažima iz mladosti. Sukladno tome, uz pojedine književnike vežu se i obilježja konkretnih regija Hrvatske pa je tako, primjerice, Hrvatsko zagorje središnja tema djela Ante Kovačića i Ksavera Šandora Gjalskog; Josip Kozarac inspiraciju za svoja djela pronalazi u Slavoniji, dok su Istra i Hrvatsko primorje svoje mjesto našli u djelima Eugen Kumičića i Vjenceslava Novaka; na Liku su se pak osvrnuli u nekim svojim tekstovima Josip Draženović i Jure Turić. Regionalni karakter hrvatske književnosti realizma posljedica je tematske usmjerenosti pisaca, objašnjava Šicel, i to ponajviše na socijalnu problematiku, s očitim nastojanjima da životne činjenice iznesu i prikažu što realnije i objektivnije. Iako su hrvatski realisti često bili zatvoreni u vlastite zavičajne prostore, među njima ipak nema znatnijih odstupanja u tematici. Šicel ističe da bez obzira na to koju sredinu obrađivali, svi su stvaraoci uglavnom nailazili i zapažali slične ili istovjetne društvene pojave i procese (Šicel, 1997, 92). S tom tvrdnjom slaže se i Barac koji navodi kako hrvatski realisti više-manje pišu o istim problemima, kao što

su primjerice seksualni moral, raspadanje zadruga, neracionalno gospodarstvo našega čovjeka, loši utjecaji stranaca i inteligencije, te da je razlika među njima jedino u načinu na koji prikazuju te probleme (Barac, 1986, 116). Teme su to koje nalazimo i u realističkim romanima zapadnoeuropskih književnosti, i to uglavnom sa socijalnom problematikom u prvom redu, navodi i Nemeć, te nabraja neke od najučestalijih: školovanje seljačke djece u gradu i nastanak inteligencije iz seoskog elementa, propadanje aristokracije i slom tradicionalnih moralnih vrijednosti pod udarom novih društvenih odnosa, duhovne krize intelektualaca i umjetnika, odnarođivanje inteligencije, politička previranja, sukob između sela i grada itd. (Nemeć, 1994, 144-145).

3.2. Selo u djelima hrvatskih realista

Za razliku od razdoblja romantizma, u kojima su u djelima bili većinom prikazani pripadnici viših slojeva kojima pripadaju vladari, feudalci, vojnici, te pripadnici nižih slojeva kojima pripadaju seljaci, obrtnici, građani, u tim djelima jako malo dolazi do izražaja, a često su se njima služili i za ruganje. Ne može se reći da se nije davala pažnja nižim slojevima, ali kad se to i činilo, oni su pripadnike nižih slojeva stavljali u jako loš položaj, ističući ih kao velike patnike ili kao velike borce za socijalnu pravdu. Rijetko kada, pokazivali su razumijevanje za običan, svakidašnji život. Tek su realisti uzeli kao svoj program prikazivanje tog običnog života. Kod realizma, različiti pisci su u praksi različito ostvarivali načela. Jedan dio pisaca, pravac je shvatio kao težnju da se za umjetnost osvoje nova područja života – ali su oni novu građu prikazivali tehnikom romantičara. Za druge je pak pisce vrijedilo drugačije načelo, označavao je tehniku koja je obuhvaćala temeljito promatranje životnih pojava i pažljivo iznošenje detalja, bez obzira na to koliko se građe na ovakav način može obuhvatiti. Za treće je pak realizam značio da umjetnik treba iznositi aktualne teme svoga vremena i biti neovisan o tehnici iznošenja. Zajedničko je obilježje realizma bilo da su njegovi tvorci uglavnom ljudi iz grada, koji su imali u prvom redu pred očima pitanja koja su nastala u europskom životu 19. stoljeća u vezi s gradskim životom. Selo su pristupali kao građani, gledajući na njih sa navikama, pogledima i moralom koji su stekli u gradu. Karakteristika hrvatske književnosti u razdoblju realizma je ta da su njezini pisci osjetili svu nepravdu što ju je hrvatski seljak podnosio kroz stoljeća. Oni seljaka, upravo iz tog razloga, unose kao lika patnika, kao socijalnog borca, kao nosioca ideje o društvenoj pravdi i novoj etici. U realizmu, zasluge pripadaju hrvatskim književnicima iz tog razloga što su u vrijeme kada je umjetna

književnost bila ograničena na građane, kada je feudalizam u političkom životu Hrvatske još uvijek bio prisutan, oni u nekim djelima iznose seljaka kao predstavnika novoga društvenoga sloja u njegovoj borbi s feudalcima i postavljaju se potpuno na njegovu stranu. Hrvatska je književnost od Bogovića do Šenoe i Kovačića, bila prožeta shvaćanjem kako je doba feudalizma bilo doba nasilja i nepravde, te mišlju kako su kmetovi bili većim dijelom potlačeni od strane feudalaca i kako su seljaci, kao onaj sloj koji je od feudalizma najviše trpio, etički na višem stupnju nego predstavnici plemstva. Hrvatski književnici, iako na romantičarski način, prikazivali su seljake kao borce za pobjedu pravde i ljepšeg društvenog uređenja. Hrvatsko je selo proživljavalo teške kušnje. Osiromašilo je nakon propasti zadruga, pojedinci odlaze iz njega, dolazi do industrijalizacije koja postaje uzrok što u hrvatske krajeve dolazi dosta stranog elementa s novim običajima, potrebama, koje hrvatski seljak ne prepoznaje i smatra ih tuđima. S dolaskom stranih radnika stali su i u hrvatsko selo prodirati elementi socijalizma koji su ostavili trag poljuljanosti moralnog shvaćanja. Hrvatsko je selo, prema tome, moglo pružiti mnogo materijala za književno stvaranje, uzimajući u obzir probleme koji su se tada javili u njemu i s obzirom na odraz tih problema u dušu seljaka. Što se tiče romana *U registraturi*, Kovačić nije imao pred očima i u mislima selo, koliko seosko dijete koje želi postati gospodinom. Pa zaključno tome, slika sela u tom romanu došla je do izražaja tek u drugome redu. Kao u životu svakoga čovjeka, tako i u životu seljaka bude se doživljaji različitih vrsta, temeljilo se to na sasvim individualnim doživljajima koji imaju posebno značenje za pojedinca, bilo sa doživljajima koji čovjeka već ima s nekom većom zajednicom ili na kraju doživljaj u kojima pojedinac, kao i svaki čovjek, rješava svoj odnos prema svemiru, Bogu i prirodi (Barac, 1986, 137-145). Što selo budi u Ivici najjasnije se vidi citatom kada Ivica iz njega treba otići: *Srce mi je drhtalo i cijepalo se udvoje. U grlu me stisla ljuta mora. I sam zapravo ne razbirah kamo polazim. Šta je tamo? Kakvi ljudi? Kakav svijet? A dobro sam pojmio što ostavljam. Jedni su daleki, tamni, čarobni i neopredijeljeni sni; drugo je život svagdanji, vedar i jasan gdje svaki dan počinješ i dočinješ na poznatom poprištu ...*³Kovačić je u seljaku vidio sva ona zla koja se kriju u dnu svakoga čovjeka, kojima pripadaju zavist i želja za lakim užicima. Vidio je među seljacima sitne intrige i svađe susjeda, no sva seljakova golema mržnja pripala ljudima u gradu i na one stanovnike sela koji nasljeđuju grad. Kovačićev opis seljaka završava slikama bijede i nesreće koju selu prouzrokuje doticaj s predstavnicima vlasti i grada (Barac, 1986, 137-146).

³Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 74.

4. POVIJESNE, GOSPODARSKE I POLITIČKE PRILIKE

Povijesne, gospodarske i političke prilike u Hrvatske u drugoj polovici 19. st. bila je više no turbulentna, služeći se literaturom *Hrvatska povijest*, autora Ive Goldsteina, te knjigom Ive Petrića, *Hrvatska državotvorna misao u XIX. I XX. stoljeću* prikazat će se stanje u Hrvatskoj. Uz to, koristit će literature autora Miroslava Šicela i Krešimira Nemeca.

Nakon sklapanja Austro-ugarske nagodbe 1867. godine, dolazi do još većeg izoliranja hrvatskih zemalja, koje su ionako bile u nepogodnom položaju. Ugarskom dijelu Monarhije pripale su sjeverna Hrvatska i Slavonija, dok su austrijskom dijelu Monarhije pripale Istra i Dalmacija. Hrvatsko-slavonska Vojna krajina bila je pak pod direkcijom zajedničkog austro-ugarskog ministarstva za vojne poslove (Perić, 2002, 243). Složena društvena, politička i gospodarska situacija obilježila je posljednja desetljeća 19. st. u Hrvatskoj, navodi Goldstein. Njoj su prvenstveno pridonijeli odnosi s Mađarima koji su se počeli zahuktavati nakon što su unionisti 1868. godine sklopili s Mađarima Hrvatsko-ugarsku nagodbu koje je odredila državopravni status Hrvatske i Slavonije za sljedećih pedeset godina (Goldstein, 2003, 190). 1882. godine, sukobi s Mađarima zaoštrili su se sve više i više. Sve veći pritisak na Hrvate (izbjegavanje obveza iz nagodbe, konstantni pokušaji mađarizacije, agresivno provođenje nacionalnih interesa itd.) dovodi do neprekidnih sukoba s Mađarima koji 1883. godine prerastaju u općenarodni pokret protiv mađarskog hegemonizma. Nakon izvješavanja dvojezičnih (hrvatskih i mađarskih) grbova na zagrebačkoj financijskoj upravi, dolazi do demonstracija na čijem su čelu bili uglavnom pravaši, kojima su se pridružili i narodnjaci pa i sam ban Pejačević. Sve lošije ekonomsko stanje i porezna politika doveli su i do pobune seljaka, prvenstveno u Hrvatskom zagorju i Baniji, buna je svladana, ali mnoštvo nezadovoljnika i aktivnih pobunjenika osuđeni su na tamnovanje (Šicel, 2005, 23). Dolazi do ubrzanog procesa raslojavanja na selu, raspadanja zadruga i to seljačkih, pretvaranje u individualne posjede, te masovno osiromašenje stanovništva, odnosno velikih društvenih skupina. Dolazi do toga da plemstvo propada, Hrvatska gubi samostalnost i to financijsku i ekonomsku (Nemec, 1994, 137). Nakon što je Ivan Mažuranić prestao obnašati dužnost banske stolice godine 1880. i nakon kratkih dijelova s banom Teodorom Pejačevićem i komesarom Rambergom, na čelo Hrvatske od 1883. do 1903. obnaša dužnost grof Khuen-Hedervary (Nemec, 1994, 137). Grof je branio hrvatsko-ugarsku nagodbu, te je svim sredstvima štitio interese dvora. Osim što je ograničavao slobodu tiska, kontrolirao zastupnike u Saboru, najviše je razbijao narodno jedinstvo. Hrvatska je za vrijeme njegova vladanja u

lošem položaju, što se tiče ekonomskih i kulturnih stvari, ona nazaduje te postaje praktički prava mađarska kolonija. Ljudi emigriraju u inozemstvo, a najviše u Ameriku. Najopasnija stranka koja je bila protiv Khunea, bila je Stranka prava pod vodstvom Ante Starčevića. Temeljno shvaćanje Stranke bilo je to da je Hrvatska samostalna država koja nema nikakvih zajedničkih poslova ni sa Austrijom, ni sa Ugarskom, s njima je isključivo povezana samo osobom vladara. Glavni politički cilj stranke bio je taj da se propašću monarhije dođe do potpune nacionalne i političke slobode hrvatskoga naroda u nezavisnoj i samostalnoj državi. Stranku prava ili tzv. pravaše, karakterizirao je izraziti radikalizam, borbenost, polemičnost i istinitost jedne religije, te će se te osobine istaknuti i u kulturnom i literarnom radu (Nemec, 1994, 138). Nakon Starčevićeve smrti kako navodi Šicel, Stranka prava praktički se "razvodnila" u općoj atmosferi što je zavládala u redovima hrvatskih stranaka, a što je do kraja stoljeća vrlo dobro znao iskoristiti na banskoj stolici Khuen Héderváry u promicanju mađarskih interesa i pretenzija na tlu Hrvatske (Šicel, 2005, 24-26). Naime, dolazi do sukoba na idejnoj razini između hrvatskih realista, većinom pravaša, i narodnjaka Šenoa (Nemec, 1994, 140-141). S jedne strane, narodnjak Šenoa povodio se Strossmayerovim načelom "prosvjetom k slobodi", namjenjujući književnosti primarno odgojno-obrazovnu funkciju, a tek onda estetsku; s druge strane, pravaški orijentirani hrvatski realisti inzistirali su na potrebi kritičkog ukazivanja na sve loše strane narodnog i političkog života, bez uljepšavanja i lažnih iluzija (ŠICEL 1984, 15-16). U Dalmaciji je 1861. godine osnovana Narodna stranka čiji su osnivači, Kalić i Pavlinović, bili nosioci hrvatskog narodnog preporoda na tom području; 1862. godine u Zadru počinje izlaziti list na talijanskom jeziku "II nazionale", namijenjen pretežno inteligenciji te općenito građanstvu, uz dodatak na hrvatskom jeziku, namijenjenim uglavnom seljaštvu (Goldstein, 2003, 189). Sedamdesetih godina list je već bio u rukama narodnjaka te se do 1875. godine tiskao u potpunosti na hrvatskom jeziku kao Narodni list. Važno je spomenuti i 1883. godine kada je hrvatski jezik uveden kao službeni u dalmatinski sabor. Naime, dalmatinski narodnjaci su se neprekidno borili za uvođenje hrvatskog jezika u škole, urede i sudove te su se do kraja stoljeća uspijevali oduprijeti dalmatinskim autonomašima u njihovim pokušajima da talijaniziraju Dalmaciju. Istovremeno, nisu pristajali ni na sjedinjenje s Banskom Hrvatskom, već su smatrali da Dalmacija treba ostati autonomna (Šicel, 2005, 27). Iz navedenih činjenica lako se da zaključiti kako je najveća zapreka gospodarskom i društvenom razvoju Hrvatske bila razjedinjenost njezinih zemalja. Kako su Istra i Dalmacija bile pod austrijskim dijelom Monarhije, a Slavonija i sjeverna Hrvatska pod ugarskim, iskazati i realizirati interese cijelog hrvatskog teritorija bila je, smatra Goldstein, praktički nemoguća misija (Goldstein, 2003, 197). Stanje duha hrvatskog naroda i tadašnju

situaciju, Šicel da ju opiše, navodi: *Hrvatsko građansko društvo s ostatkom nestajućeg plemstva dobrim je dijelom ostalo bez vizije svoje povijesne i političke budućnosti, prepustivši se sudbini, ili jednostavno, prodajući se apatično vlastodršcu, kako bi ostvarili minimum sigurne egzistencije pri čemu je nerijetko karijerizam pojedinaca dolazio do punog izražaja.*⁴ Važno je istaknuti da su politički procesi koji su se u to vrijeme odvijali u Hrvatskoj imali svog odjeka i u književnosti. Šicel objašnjava da i pisci i političari (a u mnogima su se ujedinila oba svojstva!) shvatili su književnost kao jednu od bitnih mogućnosti za rješavanje nacionalne i socijalne problematike i utvrđivanje, odnosno propagiranje političkih ideja pojedinih stranačkih usmjerenja i uvjerenja hrvatske književnosti, tj. njezinom usmjeravanju prema realizmu (Šicel, 1984, 15). Dolazak agrarne kriza, siromaštvo, propadanje plemstva, masovne emigracije, međustranačka netrpeljivost koju iskorištava stranac, itd., sve su to problemi s kojima se borila Hrvatska u posljednjim desetljećima 19. st. U to vrijeme na scenu stupaju hrvatski realisti i to uglavnom, pripadnici pravaša, koji ogorčeni postojećim stanjem u Hrvatskoj postaju oštri kritičari tadašnje socijalno-društvene situacije u svojim književnim ostvarenjima (Šicel, 2005, 28).

⁴Miroslav ŠICEL, *Povijest hrvatske književnosti, Knjiga II, Realizam*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005, str. 24.

5. BIOGRAFIJA ANTE KOVAČIĆA

Kovačić, Ante, rodio se 6. lipnja 1854. godine u Oplazniku iznad Sutle, u Hrvatskom zagorju, na samoj granici prema Sloveniji. Njegovo školovanje započelo je u obližnjem selu, Mariji Gorici, gdje je stekao osnovnu naobrazbu. Bio je sin siromašnog seljaka, koji nije imao financijske mogućnosti poslati sina na daljnje školovanje, no kako je to bivalo, seoski župnik, a kasnije zagrebački kanonik Tomo Gajdek, založio se za Kovačića te mu je pribavivši stan i hranu u Zagrebu omogućio daljnji napredak u školovanju. Kao gimnazijalac bio je jako nadaren, no bio je obilježen siromašnim djetetom, "đak siromah". Povezano time, stupio je u sjemenište zbog nužde, no nije se dugo zadržao, napustio ga je nakon mature i upisao Pravni fakultet. Boreći se s najtežim materijalnim prilikama koje su na njega ostavile dubok trag, na težak način završava studij. S jedne strane vidi se prikaz siromaštva, ali i smirenog i sretnog djetinjstvo, dok s druge strane, neuredno i teško školovanje, što se najviše odrazilo u njegovu romanu *U registraturi*. Nakon završenog studija, oženio se, te je postao otac šestero djece, no nažalost, posljednjeg sina upoznao nije iz razloga što se rodio nakon njegove smrti. Zaključno ovakvom životu, Kovačić je usprkos svemu doktorirao, napisao veliki broj pjesama, proznih i polemičkih djela. Slomljen životnom borbom i nerazumijevanjem okoline, pred kraj svoga života završava u ludnici u kojoj završava tragično, 10. prosinca 1889. godine (Živančević i Frangeš, 1975, 395-397). Jelčić navodi da: *Otkrivajući Kovačića, mladi su u njemu našli prethodnika koji zagovara i ostvaruje njihova načela o slobodi umjetničkog stvaranja.*⁵

5.1. Kovačićevo stvaralaštvo

Šicel navodi kako su kritičari sedamdesetih godina upozorili na posebnost Kovačićevih djela, kada su u pitanju stilski postupci ističu autorovu nekonvencionalnost, posebice na nove još u literarnim djelima ne dotaknute teme (Šicel, 2005, 150). Kovačić književno je djelovao u jednom od najdinamičnijih razdoblja u političkom i društvenom životu Hrvatske 19. st., između 60-tih i 90-tih godina koje su bile odlučujuće za daljnju sudbinu Hrvatske (Šicel, 1984, 11). Bilo je i negativnih kritika, gledane sa ideoloških i etičkih polazišta, upravo to, potvrdilo je da se pojavio vrlo poseban pisac koji nezamislive motive i teme povezuje od samog početka. Teme i motivi vezani su za oštro suprotstavljanje ustajalim

⁵Dubravko JELČIĆ, *Povijest hrvatske književnosti*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2004, str. 246.

konvencijama vezanim za politiku i društvo, nadalje, veže se kako uz pojedince, tako i uz društvo u cjelini, prodor u moralne i psihološke probleme. Kovačić, osporavao je tradicionalne i malo po malo sustale poetike hrvatskoga književnoga stvaralaštva, iz toga proizlazi kako mnogi tadašnji kritičari tu piščevu "revolucionarnost" nisu mogli ni shvatiti, a još manje prihvatiti (Šicel, 2005, 150). Ante Kovačić, prikazuje još jedan krupni potres koji je pogodio seljaštvo hrvatske, a to je, velika agrarna kriza iz 1873. godine i prikazuje njezine posljedice. Neki od tih posljedica su: proletarizacija maloga seljaka i njegovo bježanje u veću sredinu, tj. grad, u kojemu nema industrije pa upravo iz toga razloga, ne može primiti višak radne snage sa sela. To će konačno dovesti do ekonomske emigracije u daleke, prekomorske krajeve. Upravo iz toga, Kovačić svjestan svega prikazuje odnos seljak-gospodin, svjestan činjenice da je nemoguće pomiriti klasnu borbu, te je on izravno na strani seljaka. Kovačić svjestan svega, vjeruje da će se seljački sinovi, još u tijeku njegove generacije uspjati preuzeti narodno kormilo. No, dolaskom mađarskog feudalca Dragutin grof Khuen-Hedervarya na bansku stolicu, nepopustljivi i pošteni književnici su stradali, kao i sam Kovačić (Živančević i Frangeš, 1975, 395). Šicel ističe kako je i Kovačić, i sam podrijetlom sa sela, dobro znao uočiti te promjene koje su se događale u njegovo vrijeme. Kao primjer navodi njegov prvi roman *Baruničina ljubav*, u kojem do izražaja dolazi njegova povezanost s rodnim krajem i potresenost tadašnjom situacijom: *Lijepo i mило moje Zagorje! Opet dišem slobodnim, razdraganim duhom u tvojih vinorodnih brdinah. Vlastelinski dvorovi sve su rjeđi i rjeđi na tvojih brdinah; gospodske djece ponestaje, da se voziču ljenčariti u velike gradove i učiti kako treba postati odmetnikom svoje domovine!*⁶ Već u tim rečenicama može se uočiti njegov stav prema selu i gradu, odnosno njegova tendencija veličanja i idealiziranja sela, a osuđivanja grada, koja je ujedno i jedna od tematskih okosnica njegova romana *U registraturi*. Kao što Prosperov Novak navodi: *U tom romanu je razvidna autorova sklonost eksperimentiranju s kompozicijom, a nije nezamjetljivo niti da roman vrvi lako prepoznatljivim autobiografskim fragmentima.*⁷

Šicel navodi kako je Kovačić specifičan što se tiče njegova stvaralaštva. Specifičnost se očitovala u njegovoj ranoj poetskoj fazi, godinu dana prije Šenoine smrti, dakle prije njegove satirične poezije, feljtona, romana *Fiškal*, romana *Među žabarima*, koji nije dovršen i naravno, romana *U registraturi*. Istaknuo se i kao žestoki društveni kritičar, primjerice, u mladim danima piše socijalno-satirične pjesme u kojima oštro kritizira loše društvene i

⁶Miroslav ŠICEL, *Kovačić*, Globus, Zagreb, 1984, str. 11 – 13.

⁷Slobodan PROSPEROV NOVAK, *Povijest hrvatske književnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2003, str. 244.

moralne pojave svoga vremena: političku prevrtljivost, beskičmenjaštvo, dodvoravanje, sebičnost, lažnu učenost i požrtvornost (Šicel, 2005, 153). 1880. godine objavio je travestiju pod nazivom *Smrt babe Čengiđkinje*, u kojoj je demonstrirao radikalni stav naraštaja i to mlađeg prema slomu ilirskih ideala i moralnom padu većine staretinara, jugoslavjanskih (Prosperov Novak, 2003, 244). Ipak, kritičari se slažu da je njegov književni talent najviše došao do izražaja u njegovim proznim djelima, odnosno romanima, u romanu *Fiškal*, slika stvarnosti je izrazito crna, te ne dolazi ni do jednog pozitivnog lika, društvo je bolesno, a ljudi svi od reda zli, nema niti jednog pozitivnog lika. Iako *Fiškal* nema veće umjetničke vrijednosti, označio je stepenicu u Kovačićevu stvaralaštvu. Pisan je izrazito s pravaške pozicije koja je parodijska, gruba, puna crnog humora, puna sarkazma i sklonosti pretjerivanja. Nedovršena satira *Među žabarima* izazvala je kulminaciju u društvenoj kritici. U tom je djelu Kovačić uistinu pravi "đak sarkazma Starčevića". Žabari su groteskna slika jedne nazadne sredine puna karikatura kojom se ističe laž, spletkarenje, zloba i trač. (Nemec, 1994, 173-174). Roman *Među žabarima* uzburkao je hrvatsku političku močvaru jer je svojim aluzijama i provokativnim sadržajem nazvaosvoju domovinu na sarkastičan način žabarskom lokvom (Prosperov Novak, 2003, 246). Sročio je Kovačić i iz narodne prošlosti nekoliko stihovanih tvorbi od kojih mu se najviše ističu pjesme o *Hrvoju Horvatiniću* i *Ani Cesargradskoj*, to su mu najbolji stihovi u kojima je intiman i subjektivan, iako su mu poslije najčešće bile spominjanje njegove parodijske i satirične pjesme. Izravna kritika političkog stanja u Hrvatskoj su pjesme *Sveznalica*, *Kameleonu*, *Velikom patuljku*, *Pokornom kljusetu* i skupina soneta s naslovom *Živim pokojnikom*, sve te pjesme, zbirka su koju Kovačić za života nije htio objaviti (Prosperov Novak, 2003, 247).

Kao njegovo najbolje ostvarenje ističe roman *U registraturi* za koji kaže da ga mnogi književni kritičari i povjesničari smatraju najboljim romanom hrvatskog realizma. Roman *U registraturi* javlja se prvi put u Vijencu gdje je u nastavcima izlazio 1888. godine, a tek je 1911. godine objavljen u cijelosti kao knjiga (Nemec, 1994, 177). Kovačić je u vrijeme izlaženja romana u Vijencu doživio oštre kritike, a kao primjer Nemec izdvaja anonimno pismo jednog kritičara uredništvu u kojem poziva na zabranu Kovačićeva romana jer ga smatra beskorisnim i u njemu vidi samo loš utjecaj na hrvatsku mladež. Roman je ipak nastavio izlaziti, navodi Nemec, a oštri su napadi samo učvrstili Kovačićeve stavove o društvenom primitivizmu, moralističkoj zatucanosti i ograničenosti (Nemec, 1994, 181-182). Iako Kovačić nije bio direktno angažiran u političkom životu, Šicel tvrdi da je svoje političke stavove izražavao kroz književna djela te su pravaške ideje uvelike utjecale na njegovo

literarno opredjeljenje (Šicel, 1984, 21). Mnogi se kritičari slažu da je Kovačić u romanu *U registraturi* prikazao stanje hrvatskog društva u drugoj polovici 19. st., Dubravko Jelčić navodi: *Romanom "U registraturi" Kovačić je dao duhovnu biografiju cijeloga jednog naraštaja i vremena, biografiju hrvatskoga društva u drugoj polovici 19. st. viđenu okom idealnog i beskompromisnog pravaša koji u svom pravednom ogorčenju (i s plemenitom namjerom) ipak pretjeruje kad u Hrvatskoj zapaža samo zaostalost i licemjerje, servilnost, glupost i moralnu pokvarenost. Ali upravo u tom hipertrofiranju dolazi do izražaja prava orijentacija Kovačićeve umjetnosti, dominantna kvaliteta njegova talenta, a to je satiričnost.*⁸

U idućem poglavlju pažnja je usmjerena na objašnjenje tematike i radnje romana *U registraturi*. Prikazom romana kao socijalnog, prikazan je raspad tradicionalne društvene strukture i raslojavanja na selu, te odnos selo-grad. Posebno je prikazan glavni uzročnik svih radnji, Laura, tvorac zapleta i raspleta ovoga djela, karakterizacija fatalne žene, te njeno porijeklo.

6. U REGISTRATURI

Prije zadiranja u samu problematiku djela, izdvojene se njegove glavne značajke, ključne za daljnju interpretaciju i shvaćanje bitnog motiva osvetoljubivosti. Tematska osnovica romana jest život i odrastanje Ivica Kičmanovića, darovitog seljačkog djeteta koje odlazi u grad na školovanje, prikaz odnosa selo-grad, ta tema vrlo je popularna u doba realizma (Nemec, 1994, 177). Kovačićev je roman srodan s romanima poznatim pod nazivom *Entwicklungsromane* čija se radnja temelji na razvoju jednoga karaktera, najčešće od djetinjstva nadalje (Flaker, 1976, 183). U osnovi romana stoji svijest o čovjeku i njegovu razvoju kao socijalno-psihološkom biću, te je u tom smislu njegovim porijeklom tragedija motivirana. Kovačić je u dijelovima koji opisuju Ivičino i Laurino djetinjstvo blizak piscu koji s ljubavlju opisuje svijet i odgoj siromašne djece, te su takve motivacije za razvitak karaktera djetinjstvom bile novost (Flaker, 1976, 183). Treba naglasiti da je Kovačić započeo kao i svi njegovi kolege, kao Šenoin nasljednik ugledajući se na velikog učitelja i Jorgovanića, njegova omiljena đaka, s kojim će također kasnije učiti u polemike (Frangeš, 1987, 206). Ivičin primjer uzdignut je do šireg, simboličnog značenja kao slika moderne hrvatske inteligencije u 19. stoljeću, proizašle iz seljačkog reda (Skok, 1985, 14).

⁸Dubravko JELČIĆ, *Ante Kovačić/U registraturi*, u: *Majstori realističkog pripovijedanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1971, str. 15-16.

U njegovu liku Kovačić ujedno daje i realističku sliku rađanja moderne hrvatske inteligencije, te to nije samo historijat školovanja i propadanja darovitog i seoskog djeteta (Živančević i Frangeš, 1975, 403). Tematska osnova je životni put i tragična sudbina Ivica Kičmanovića, mladića koji dolazi sa sela. Prikazan je njegov dodir s gradom i gradskim životom. Sukob između sela i grada sa kobnim posljedicama koje nastaju zbog nemogućnosti spajanja ih dvaju antagonističkih svjetova, te na ovaj način dobiva svoj puni realistički i dramatičan oblik (Skok, 1985, 14). Mlad i neiskusni Ivica, u dodiru s gradom i gradskim životom tijekom školovanja doživljava slom svojih iluzija i ambicija te kao službenik registrature tragično završava svoj život. S navedenim se slaže i Šicel te dodaje da Kovačić u romanu tematizira društvenu problematiku ondašnjeg suvremenog života, s posebnim naglaskom na odnos selo-grad, i istodobno stvara galeriju likova iz različitih društvenih slojeva (seljaci, poluinteligencija, propalo plemstvo, građanstvo) koji su odraz psiholoških devijacija u društvu nastalih uslijed socijalnih promjena (Šicel, 1984, 136).

Što se tiče kompozicije samog romana, djelo nije vremenski konstituirano niti slijedi istu formu, kompozicija je razbijena i heterogena. Roman je zamišljen kao dnevnik glavnoga junaka, ali na način da se u glasnom i bučnom razgovoru pojedinog registra u registraturi i spisa i sam dnevnik ispovijeda. No pri kraju romana to ispovijedanje prestaje, te pripovjedač iznosi posljednje događaje iz života junak (Živančević i Frangeš, 1975, 403). I Nemeč ističe kako su epizode ispremišane, kronologija i sukcesija narušeni, pretpovijesti i analepse brojene, a cjelina mjestimice ostavlja doma kaotičnosti, improvizacije i nedostataka kohezije (Nemeč, 1994, 180). Objašnjava to stanjem lika pripovjedača, odnosno Ivica Kičmanovića, koji se nakon životne tragedije odaje alkoholu te doživljava tjelesni i duševni slom: kompozicijska rascjepkanost zapravo slijedi ritam pripovjedačeva duševnog stanja (Nemeč, 1994, 181).

Odnos selo-grad jedna je od glavnih tematskih okosnica Kovačićeva romana. Nemeč naglašava kako se iza kontrasta selo-grad krije oštra društvena kritika: *U romanu se analiziraju različite posljedice (psihološke, socijalne, moralne) raspada tradicionalnih društvenih struktura i raslojavanja na selu. Idila Kičmanovićeve djetinjstva u zagorskom selu izmjenjuje se s grubim, drastičnim slikama moralnih posrtanja u gradu u kojima dominiraju figure izobličene do karikature: lažni dobročinitelj, parazit i razvratnik Mecena, "kumordinar" Žorž, "lirski pojeta" Rudimir Bombardirović Šajkovski.*⁹ Barac ističe da su

⁹Krešimir NEMEC, *Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća*, Znanje, Zagreb, 1994, str. 233-234.

hrvatski realisti u svojim djelima bili priklonjeni ili seljacima ili drugim društvenim slojevima, ovisno o tome iz kojeg su sloja i sami potekli. Također, ambijent iz kojeg je pisac izašao diktirao je sliku sela koju će pisac dati u svom djelu (Barac, 1986, 145). Šicel ističe da je i na Kovačićevo literarno opredjeljenje uvelike utjecalo njegovo seljačko podrijetlo (Šicel, 1984, 21). Njegov odnos prema aristokraciji, što se vidi i u njegovim djelima, određen je njegovim plebejskim porijeklom i njegovim pravaškim opredjeljenjem. Zadržavši svoj antifeudalni stav, Kovačić će ipak promijeniti svoj mladenački optimizam, jer će njegov realistički zahvat u seljački život dati uvid i u naličje njegove poezije, dok će naivnost povjerenja u zdravi povratak i rad na društvenom i nacionalnom poboljšanju seoskih sinova morati platiti slikama odustajanja i sloma njihovih ideala, o čemu nam najveći uvid dao upravo sudbina Ivice Kičmanovića (Skok, 1985, 7). Stoga u romanu ni ne čudi njegov otpor i antagonizam prema svemu što je gradsko, odnosno onim društvenim slojevima kojima porijeklom nije pripadao. Upravo Kovačićevo seljačko kajkavsko podrijetlo daje osnovu za tumačenje njegova djela: seljačka narav dala mu je grubost i robusnost; zagorski kraj, humovit, gusto napučen, bez velikog horizonta, dao mu je smisao za zapažanje detalja, za zgusnutost stila, za koncentraciju pogleda; kajkavski duh dao mu je smisao za satiru, humor i za realizam stila (Šicel, 1984, 162).

Frangeš navodi da su Kovačićeви likovi motivirani socijalnim prilikama i odnosima (Živančević i Frangeš, 1975, 404). Njihov socijalni položaj i materijalne mogućnosti, ali i karakterne osobine, motiviraju njihove postupke. Opisujući njihov život i sudbinu, Kovačić nam u svom romanu daje prikaz hrvatskog društva u drugoj polovici 19. st., te ukazuje na probleme s kojima se to društvo suočava. S obzirom da su njegovi likovi predstavnici određenih društvenih slojeva, on nam upravo kroz njih ukazuje na probleme koji su bili važni za neki društveni sloj.

Tri glavne teme i tri dijela, prikazuju građu romana. Prvi dio opisuje djetinjstvo glavnog junaka (Ivice Kičmanovića), njegov odlazak u veliki grad, susret sa Laurom, te izgon iz Mecenina doma. Drugi dio prikazuje Ivičin povratak na selo te njegove prilike, dolazak Laure i ponovni odlazak Ivice u grad. Treći i zaključni dio prikazuje Lauru koja postaje hajdučica i poziva Ivicu da pođe s njom u svijet, on odbija i time ona ubija sve njegovo pa na kraju strada i sama. Ivica postaje čudak bez igdje ikoga, poludi i ubija se (Živančević i Frangeš, 1975, 403). Prvi dio u romanu prati odrastanje Ivice Kičmanovića, seljačkog djeteta koji se svojom darovitošću i marljivošću isticao među drugom seoskom djecom u školi. Njegov talent nije ostao nezamijećen, naročito su to primijetili učitelj i župnik, te ga uz

njegove roditelje, šalju u veliki grad na nauke učiti za gospodina plebanuša ili fiškala. Sam atribut velik, daje nam naslutiti da grad predstavlja nešto iznadprosječno, nedostižno, te među seljacima izaziva različita mišljenja. Dok jedni u velikoj varoši, odnosno gradu vide mogućnost za napretkom i obrazovanjem, drugi ga doživljaju kao prijetnju, mjesto gdje će im se djeca pogospoditi: *A mi nećemo da nam se djeca pogospode. Aj, jok! Čast svoj gospodi! Ali mi im poklanjamo gospodstvo. Djeca mi ne budu ni kuhana ni pečena po školama. Kruh ne bude rastao od prolijevanja tinte, već od gnoja. Mi ne živimo od šaranja pera po papiru, nego ti valja ljudski huknuti u šake pak zadrijeti plugom i motikom u tvrdu kost zemaljsku.*¹⁰ Ivičinu sudbinu u velikoj varoši Kovačić navješćuje već u proročkim riječima susjeda Kanonika, netom prije Ivičina odlaska u grad i kao da je cijeli Kovačićev roman potvrda i obrada svih misli "Malog kanonika" (Jelčić, 1971, 17).

Već u prvom susretu s gradom Ivica se upoznaje s novim načinom života i običajima koji nisu u skladu s onima koje je usvojio u svojoj obitelji i na selu. Već tada shvaća da je samo beznačajan pojedinac u masi koja ga nikad neće prihvatiti, ni primijetiti za razliku od sela u kojemu se isticao. Ljudska toplina i srdačnost na koju je navikao u susretu s poznanicima na selu, u gradskoj je sredini pretvorena u hladno i bešćutno ignoriranje. Mračnoj slici grada suprotstavljeni su opisi Ivičina djetinjstva na selu, u kojim se očituju toplina, razumijevanje i emotivna privrženost: *U seljačkom našem domu jošte slatko spavaju braća. Jedan podvinuo obje ručice pod glavu, a lišce kano da mu sjaji u nekom bijelom snježnom svjetlu ... Ah, mjesečevi traci prodiru kroz prozor u našu seljačku kolibicu pa obasjaše te mile glavice moje braće... Onaj drugi ispružio daleko od sebe ruke a po obrazićima sad mu drhtne nešto turobno i mrko, sad veselo i ugodno. Možda sniva da bere mirisne ružice i da se ubo na njihov trn što ispod miloga listića u potaji vreba .. Onaj treći neprestance prebire rumenim usnicama kano da lahor ponjihvala zreloom i punom jagodom ... Ali moja sestrice, zlatokosi anđelak, kako li ona spava! Lišce joj je tamnosvijetlo te jedva zamjetljiva rumen poigrava preko jabučica kano da je prvi ružin pupoljak dahnuo u taj nevini stvorak. Oj miran, lagodan, pun i rajski djetinjski san u divnom je skladu s noćnom tišinom naokolo, s bajnom mjesečinom štono blagohotno i dobrotvorno rasvjetljuje i naš ubogi seljački dom...*¹¹

Nakon idiličnog života na selu, Ivica dolazi u kuću svog dobrotvora Mecene i služinsku sobu kumordinara Žorža, kao u vrtlog poroka i zala. Prizor sa slugama prve večeri

¹⁰ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 22.

¹¹ Ibid., str. 70-71.

Ivičinog boravka u gradu daje prikaz gubljenja Ivičine individualnosti, te dalje čitajući roman sve manje saznajemo osobnu crtu, ni na licu ni u karakteru. Već u prvom susretu s gradskim ljudima razvija određenu averziju prema tom svijetu (Jelčić, 1971, 20). Primjerice, Ivičin prezir i gađenje prema građanima dolaze do izražaja tijekom scene gozbe u Meceninom domu, na kojoj su se okupili razni intelektualci, profesori i uglednici, odnosno crème de la crème grada: *Prilike su to u kojima od pojedinca postaju dva bića, dvije osobe: ljudska duša i vinski genij, bolje reći demon. Potonji zarobljuje prvu ... Tu se dvojica živo prepiru; zaključci su im puki usklici, a pretpostavke nelogični i nerazumljivi upitnici ... (...) Dugački stolovi ostadoše neraspreamljeni. Bijaše to prava bojna poljana nakon svršene ljute borbe: tu razlilo vino, tamo izvrnuta sol, ondje prazne boce na okupu kano gusti grm u jeseni s koga je popadalo lišće. Gdjegdje koči se jošte rijetki svat: puna i neatčepljena boca. Ona je još jedina trijezna i pouzdana u tom kićenom darmaru ... Među praznim bocama nađe se po koja do polovice istočena, a one prazne kano da joj se rugaju: - Jadna relikvijo, niti si muško niri žensko! – Tu u zdjelama jela nenačeta, rekao bi, ograđuje se protiv tvoje surovosti, opominjući te da ih se ne takneš ...*¹²

Nadalje, Ivica postaje žrtva svoje sudbine, manifestiranoj u liku fatalne Laure. Prema Frangešovom mišljenju, Kovačić u slikanju društva nije dobro vidio uzroke društvenih sukoba, zato i stvara Lauru: *Ona je udes sebi, ona je udes čitavoj knjizi. Laura je personifikacija neprijateljske sile koja ravna životima Kovačićevih junaka; ne sagledajući zakone društvenog razvitka autor smisao zbivanja transponira u tu zlokobnu ženu.*¹³ Ipak, dobro je uočio posljedice i žrtve društvenih sukoba, što je i vidljivo u životima i tragičnim sudbinama njegovih likova (Živančević i Frangeš, 1975, 405). Odlučujući trenutak početka njegove propasti dogodio mnogo ranije, već prilikom prvog susreta Ivica i Laure u vrtu u Meceninom domu: *Dok sam ja tako u sebi zadubljen sjedio na hrastovoj klupčici ovlaženoj rosom, nisam ni opazio da je netko unišao u bašču. Prenem se, začuvši tihe i lagane korake i šuštanje odijela, te ugledam ženski lik. Ja se sav smetem, a krv mi pojuri u glavu. Htjedoh pobrati svoje knjige i krenuti iz vrta, ali one mi ispale iz ruku i razletješe se listovi od raskinutih knjiga po rosnoj travi. Tu se približi ona i nazvavši mi "dobro jutro" lijepo se sagne i stade sabirati listove mojih knjiga. Ja se negdje zažarih poput makova cvijeta...*¹⁴ Jelčić ističe: *To je bio prizor koji je, zapravo odlučio Ivičinom sudbinom, koji ju je definitivno*

¹² Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 68-69.

¹³ Milorad ŽIVANČEVIĆ i Ivo FRANGEŠ, *Povijest hrvatske književnosti, knjiga 4., Liber Mladost*, Zagreb, 1975, str. 40.

¹⁴ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 147.

*riješio*¹⁵I vicom dominira Laura, te Ivica pada u njenu klopku, a grad i Laura dovode do iscrpljivanja slabog subjekta Ivica Kičmanovića. Već nam tada Kovačić daje naslutiti da Ivica kao slab subjekt neće uspjeti u gradu u kojem, da bi opstao i uspio, čovjek treba biti sposoban, snalažljiv i dvoličan, a Ivica to nije. Nedovoljno je odlučan, preemotivan, nesnalažljiv i premalo pokvaren. On ništa ne čini, o njemu odlučuju drugi. *On je samo objekt na kome se provodi tuđa volja*, ističe Jelčić (Jelčić, 1971, 20). Primjerice, tuđom je voljom poslan u grad na školovanje. Bezvoljan je i bez prave svijesti o sebi, ne zna što želi što nam i sam kazuje riječima: *Stadoh polaziti školu, ali nisam bio svjestan jesam li dobar đak ili ne*¹⁶Dozvoljava da drugi dominiraju njime što je i vidljivo u njegovu odnosu s Laurom. Ivica u početku pokazuje naivnu dječaćku zaljubljenost koja se može usporediti s njegovom početnom zanesenošću gradom i raskoši koje on pruža. Upravo je Laura simbolizirala tu sreću i blagostanje koje grad pruža.

Već u sramu koji osjeća možemo vidjeti Ivičino opiranje svemu što je gradsko, manifestirano u liku fatalne: *Laura je Fatum, ona je degenerirana životna sila koja svladava i staro i mlado, i nosi razor i nesreću, strahotu i zvjerstvo u svom nagnuću za životom, za ljubavi i užitkom* (ŠICEL 1984, 164). Laura je za njega fatum, odnosno udes, zaljubljenost u nju postaje mu teret s kojim se ne može nositi, niti ga može odbaciti. Ivica, uvidjevši da u gradu ne može ostvariti svoju sreću, nastoji pobjeći od te sudbine, od poroka i grijeha koje nosi grad, te pokušava pronaći sreću na selu u vidu nevine i čiste ljubavi s Kanonikovom kćeri Anicom. Međutim, Ivica ne uspijeva pobjeći od Laure, odnosno svoje sudbine. Na njegovom putu do ostvarivanja sreće ispriječila se Laura, koja u osvetničkom pohodu ubija Anicu, a i sam tragično završava život: psihički rastrojen, odaje se alkoholu te u stanju delirija izaziva požar u registraturi u kojem i sam izgori. Prema tome, možemo zaključiti da Laura predstavlja simbol grada te svi oni koji dolaze u dodir s njom, odnosno s gradskom sredinom, završavaju tragično.

Glavna tema ovoga romana jest odrastanje seljačkog djeteta, Ivica Kičmanovića, te njegovo školovanje van sela, odlazak u grad. Kroz primarnu temu, Kovačić prikazuje i socijalnu problematiku ondašnjeg vremena, odnos selo-grad. Grad prikazuje s negativne strane, te iznosi da je to mjesto zla, poroka i nemoralna, dok s druge strane selo pruža sve ono idilično, vidi se zajedništvo, detaljni opis prirode, rad i trud seljaka. Bez obzira na njegovu privrženost selu, on promatra prodore koje je napravio kapitalizam, te opisuje sve negativnosti

¹⁵Dubravko JELČIĆ, *Kovačić/U registraturi*, u: *Majstori realističkog pripovijedanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1971, str. 28.

¹⁶Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str 99.

koje se prožimaju selom. Prikaz njegovih slika pun je groteske i satira, no upravo kroz taj način ukazuje na sve negativne strane ondašnjeg vremena.

6.1. Dijalekti u književnosti *U registraturi*

Dijalekti do izražaja dolaze u književnostima u počecima kulturnoga života, kada neki narod još nije osvijestio svoju svijest o svome jedinstvu koje je bitno i nije još uvijek pronašao načina da na jedan isti način izražava sve ono što mu je kao cjelini zajedničko. Dijalekti se najčešće počnu u književnostima upotrebljavati onda kad je jezični izražaj već toliko usavršen, posložen i iskorišten u svim njegov nijansama. Književnici svakoga lokaliteta u svome govoru traže nove načine i mogućnosti da kažu ono što je u zajedničkom književnom jeziku nemoguće izreći. Kod nas to nije problem, jer je baza, štokavština, te je njezin izražaj toliko prodro, da svojim književnim jezikom možemo reći sve. Veliki dio onoga što što je objavljeno na kajkavskom ili čakavskom dijalektu, nije nastao kao produkt dubokih stvaralačkih potreba, nego kao produkt pretvaranja. Pojedini pisci nisu posezali pisanjem na kajkavskom ili čakavskom dijalektu zato što štokavskim narječjem ne bi mogli reći ono što su naumili, nego su se htjeli istaknuti svojom neobičnošću. Ljudi koji govore i pišu svojim narječjem, a rijetko ga susreću, našli su već u samome zvuku svoga dijalekta nešto toplo, zanosno i posebno, te ih je to i osvojilo. Od naša tri dijalekta, čakavski se javio najkasnije. Za razliku od čakavskoga, kajkavski je dijalekt, živio. Osnovno je značenje pjesama pisanih na različitim dijalektima ta da je u njima prikazano ono što je tipično u jednom našem kraju, ali da je to ujedno duboko čovječje i istinski naše (Barac, 1986, 109-114).

7. MOTIV OSVETOLJUBIVOSTI

7.1. Motiv

Što je to uopće motiv? Jedna od definicija kaže da je motiv: *Svaka pobuda koja čovjekovo ponašanje usmjerava prema određenom cilju. Pojam motiv višeznačan je, jer se u praktičnome životu, pa i u psihologiji, vrlo često zamjenjuje drugim izrazima, kao što su npr.: potreba, želja, volja, razlog, poriv, težnja, namjera itd. I pojam cilj nekog motiva može značiti sam motiv (novac mu je bio motiv). Motivi se dijele na: prirodne (primarne), npr. potreba za disanjem, glad, žeđ, potreba za spavanjem itd., i stečene (sekundarne), npr. potreba za nekim određenim društvom, nekim oblikom razonode, literature itd., ili za provođenjem nekih osobnih navika. Nema pouzdana dokaza o tome koji su od tih motiva jači, jer to ovisi o mnogim situacijskim činiteljima, ponajviše o blizini cilja kao i o tzv. stupnju lišenosti: što smo više ili dulje lišeni zadovoljavanja nekog motiva, to je on najčešće jači¹⁷*

Druga definicija navodi kako je motiv: *najmanja tematska jedinica književnoga teksta te kada se često ponavlja u tekstu, naziva se provedbeni motiv (lajtmotiv). Motivi se kao najmanji građevni književni elementi udružuju u komplekse motiva ili teme tj. topose. Ruski formalisti proširili su određenje motiva pa on uz tematsku čini i najmanju sintaktičku cjelinu koja ulazi u veću cjelinu narativnoga teksta. Tomaševski je motive podijelio na vezane i slobodne, s obzirom na to sudjeluju li u uzročno-posljedičnom razvoju radnje, tj. na statične i dinamične, s obzirom na to upućuju li na stanja ili događaje. Strukturalisti su ga preimenovali u funkciju.*¹⁸

*Motiv (od lat. moveo, pokretati; srednjovjekovni latinski motivum, poticaj, pokretač, razlog) koji se može odrediti kao najmanja tematska jedinica.*¹⁹

Solar navodi kako se motiv može shvatiti kao najmanji dio književnog djela koji zadržava neko relativno samostalno značenje u okviru teme. O književnoj vrsti kojoj djelo pripada ovisi brojnost motiva u pojedinom književnom djelu i njihovi načini povezivanja. Važnost analize svih pojedinih motiva bit će veća u kraćim književnim vrstama, dok će u većim književnim djelima analiza nastojati zahvatiti samo veće cjeline ili samo tipične motive. No, motiv se u teoriji književnosti često shvaća i na druge načine (Solar, 2005, 49). Nadalje, Solar ističe da:

¹⁷Hrvatska enciklopedija, (<<http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42114>>, zadnji pristup 10. lipnja, 2018.).

¹⁸Hrvatska enciklopedija, (<<http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42114>>, zadnji pristup 10. lipnja, 2018.).

¹⁹Milivoj SOLAR, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005, str. 49.

sobzirom na to da se on odnosi u pravilu izravno prema izvan književnoj stvarnosti, neki ga teoretičari smatraju tipičnom ljudskom situacijom, tj. određuju ga kao tipičnu životnu situaciju o kojoj neko književno djelo govori. S druge strane opet, s obzirom na to da se motivi u mnogim književnim djelima ponavljaju, neki teoretičari smatraju da motiv treba shvatiti kao onu tematsku jedinicu koja se može prepoznati u mnogim književnim djelima. Motive očito tema povezuje u cjelinu, ali se izbor pojedinih motiva, kao i načini njihova izravnog povezivanja u pojedinom književnom djelu, odvijaju prema nekim zakonitostima, na temelju kojih je izveden pojam motivacija.²⁰

Motivacija, kao književno teorijski pojam, odnosi se isključivo na način na koji su uvedeni i povezani motivi u književnom djelu te se najčešće se razlikuju tri vrste motivacije. Prva motivacija je tzv. realistička motivacija. Onahtijeva da se motivi u književnom dijelu izabiru i povezuju prema načelu iluzije ili zbilje. Karakterističan način za epohu realizma kao i za neke književne vrste(kriminalistički roman) (Solar, 2005, 49). Solar navodi kako se: *zasniva se na načelu prema kojem se sve što je u književnom djelu opisano temelji na takvoj konvenciji prikazivanja prema kakvoj ništa ne smije odstupati od onoga što je moguće i vjerojatno u zbilji svakdanjeg života.*²¹ Za razliku od realističke, tzv. kompozicijska motivacija izuzetno je važna u analizi brojnih i raznorodnih književnih djela. *Kompozicijska motivacija upućuje na nužan zahtjev ekonomičnosti u uvođenju motiva. Načelo na kojemu se temelji ta vrste motivacije je to da u književnom djelu ne smije biti suvišnih motiva i da svaki motiv mora imati neko opravdanje u cjelini djela ako je uveden. Za kraj, nešto u manjoj mjeri upotrebljava se i pojam umjetničke motivacije. Zasniva se na načelu umjetničkog dojma, a zahtijeva da se motivi povezuju i opravdavaju razlozima prihvaćanja onih konvencija koje su priznate u nekoj književnoj vrsti ili epohi.*²²

²⁰Milivoj SOLAR, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005, str. 49.

²¹Ibid., 50.

²²Ibid., 50.

7.2. Osvetoljubivost

Berger navodi da je osvetoljubivost diskreditiran osjećaj. Navodi kako: *Osvetoljubivost promatra kao "težak osjećaj" koji je povezan s jedinstvenom ljudskom vulnerabilnošću i kao dijelom uobičajenih emocionalnih razmjena među ljudima.*²³Nadalje, objašnjava kako želja da se provede na drugome osveta nije znak emocionalne patologije kao ni nedostatak moralnog karaktera već da osvetoljubivost ima neku funkciju. Jedna od njih je ta, da služi kao neko samoliječenje u smislu nadoknađivanja. Želju osvetoljubivosti privlače povrede nečijeg ponosa, dostojanstva, suverenosti, vlastitog osjećaja pravde, vlastita želja biti vrijedan član svoje zajednice itd. Događaji koji pobuđuju osvetoljubivost mogu dovesti do najekstremnijih oblika brutalnosti koje ljudi mogu priuštiti jedno drugome. Te neprestane povrede počevši od najmanjih do najtežih mogu pobuditi široki raspon emocionalnih odgovora koje se povezuju i sa osvetoljubivim željama (Urlić, Berger i Berman, 2014, 8). Ljudi su ovisni jedni o drugima i na taj način povezani, te je povezano i sa "socijalnim osjećajem". Postoji mnoštvo priča o krvavim, nasilnim osvetama koje su možda izraz određene dvostrukosti (Urlić, Berger i Berman, 2014, 70). Kako navodi Berger: *To otkriva barem dva suprotstavljena stajališta: 1. strah i neprijateljski stav prema osvetoljubivosti, 2. privlačnost osvetoljubivosti i fasciniranost njome. Kombinacija straha i privlačnosti čini teškoće u razlikovanju stvarnosti i fantazije, osvetničkih djela od osvetoljubivih želja, osjećaja od djela i u društvu i u psihoanalizi*²⁴Osveta je poveznica osvetoljubivosti, te se ističe da je osveta bila u Pandorinoj kutiji jedna od nesreća koje su pobjegle. U mitu o Pandori očitava se vrlo vjerno priroda osvetoljubivosti kao jedna od razornih "nesreća psihe" čija je svrha bila da iz drugoga isprazni sve ono značajno što je on/ona mogli imati. Vjeruje se da je dijete neograničeno pohlepno i da mu je potrebno potpuna kontrola majčina obilja da bi uspio prevladati tu tjeskobu preživljavanja i prijetnju svoje agresije koja je urođena (Urlić, Berger i Berman, 2014, 71). Kao što se i zna, Laura majku nije poznavala što se vidi i ovim citatom kada govori Ivici o svom djetinjstvu: *Sjećam se oca, stasita i krepka čovjeka od kakvih četrdeset godina. Majke nijesam poznavala...*²⁵Prema tome, majčinu ljubav i kontrolu nije primila, nije znala kako je to biti privržen majci i imati potporu sa ženske strane, samim time sve njene posljedice bile su motivirane i tim podatkom. Njen osjećaj nepravde, te želja za pravdom i nadoknađivanjem isplivale su na vidjelo. Osvetoljubivost više govori o

²³Ivan URLIĆ, Miriam BERGER, Avi BERMAN, *Žrtva, osveta i kultura oprosta*, Medicinska naklada, Zagreb, 2014, str.8.

²⁴Ibid., 70.

²⁵ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str 159.

oštećenjima osobe koja to radi nego o objektu prema kojemu su usmjerene želje za osvetom. Lauru je napuštanje ljudi, dovelo do osvetoljubivosti, kao i strah, bijes, mržnja, bijeda, osamljenost. Način da se privuče pozornost drugih. Laura je osvetoljubivu želju vidjela kao nešto normalno i razumljivo. Može se shvatiti i povezati sa prošlosti, sjetimo li se njenih iskustava i emocionalnih povreda, počevši od toga što je odrasla bez majke, te možda na taj način liječi svoje rane, potrebno joj je uzajamno priznavanje, povezivanje kako bi se to moglo popraviti. Do toga ju je dovela agresivnost, zlostavljanje, nedostatak brige o drugima, sram, poniženje, strah, ignoriranje.

7.3. Motiv osvetoljubivosti

Motiv osvetoljubivosti u djelu povezan je s likom Laure. Laura je vješta manipulatorica koja uživa u gospodarenju nad tuđim sudbinama.

Prirodna selekcija favorizira osobe koje su uspješne u manipuliranju objektima u svojoj okolini. Ipak, različite su posljedice manipulacije neživim objektima, poput materijala korištenih za izgradnju zaklona, odjeće, alata ili oružja, u odnosu na žive objekte, kao što su roditelji, djeca, prijatelji, partneri, protivnici i suradnici. Manipulacija drugima oko nas izrazito je bitna. Ukoliko nekome nedostaju sposobnosti manipulacij drugima, mogu podbaciti u odgoju djece, pribavljanju resursa, uspostavljanju recipročnih odnosa, napretku u hijerarhiji, čak i privlačenju partnera. Svi ljudi, kada žele prilagoditi okolinu sebi i svojim crtama ličnosti, upravljati emocijama drugih osoba ili utjecati na način izražavanja tih emocija u interpersonalnim situacijama, koriste manipulaciju. Ipak, ponekad nakane pojedinaca koji ju koriste nisu nimalo dobronamjerne. Još jedan od problema je taj što neki od njih nisu nužno svjesni posljedica svog manipulativnog ponašanja. Ono prirodno potiče snažne osjećaje u osobi kojom se manipulira, uključujući ljutnju, strah, krivnju, sram i razočaranje. Manipulacija ne poštuje granice veze i može upasti u najintimnija područja odnosa sa supružnikom ili ljubavnikom. Zapravo, najlakše se događa na mjestima od povjerenja, u obiteljima, organizacijama, prijateljstvima, profesionalnim vezama, čak i crkvama ili sinagogama. Svakoga su dana ljudi podvrgnuti raznim vrstama manipuliranja, bez obzira na to kojega su spola, dobi ili seksualne orijentacije. Kada manipuliranje u vezama bude često i traje dugo osoba se može osjećati veoma ogorčeno, bespomoćno, frustrirano, zarobljeno, anksiozno, depresivno itd. To govori o potrebi istraživanja ovog prvobitno načina prilagodbe na okolinu, odnosno osnove preživljavanja. Kada manipulacija više nema za svrhu

lakše snalaženje u okolini, označava samo loše postupanje s drugima, te pojačavaoavisnost, bespomoćnost i viktimizaciju. Kao što je već spomenuto, neki manipulatori imaju vještine u prisiljavanju i kontroliranju, dapače, ponosni su na sposobnosti podčinjavanja tuđe volje vlastitim namjerama. Kod drugih, manipuliranje proizlazi iz nesigurnosti, straha ili drugih emocionalnih pobuda. Stoga, nisu u potpunosti svjesni pritiska kojeg čine osobama oko sebe. Nije nužno niti da žele manipulirati, to im samo predstavlja jednostavniji, i njima prirodniji, način rješavanja situacije (Buss. i sur., U: Opat, 2014, 5).

Interpersonalna manipulacija odnosi se na: *laskanje drugima radi vlastite koristi, lažno predstavljanje u svrhu postizanja cilja, podmuklost i prepredenost, nepoštenosti prijevaru, koristoljubivost, laganje i shvaćanje da su ljudi "naivni" te da se njima lako može manipulirati. Dimenzija eratičnoga životnog stila odnosi se na upuštanje u opasne stvari radi uzbuđenja, neplaniranje, impulzivno donošenje odluka, nepoštivanje pravila, rizik, konstantno zapadanje u nevolje i brzopletost. Kad govorimo o dimenziji emocionalne hladnoće kao bitnom svojstvu "psihopata", ona se odnosi na ne empatičnost, nesenzibilnost na nasilje, ne osjećanje krivnje, na hladnu osobu bez sažalijevanja. U skladu s tim, dimenzija antisocijalnoga poremećaja sadrži čestice koje se sadržajno odnose na kršenje normi i zakona, odnosno na krađu, umiješanost u nasilne radnje, prijevaru zbog novca, upotrebu oružja, boravak u zatvoru i dr.*²⁶

Strast i zločin u Kovačićevu se romanu ujedinjuju u liku Laure. Laura je ženski lik koji pokreće radnju, onaj lik koji manipulira svima. Njena ljubavna veza nije ni s jednim muškarcem mogla biti ostvarena, iako ju pokušava stvoriti i sa Ivicom, pa onda s Mihom, a na kraju i sa Ferkonjom. Laurina je veza s Ivicom u početku bila tajna, ona je manipulirala Ivicom te cijeli odnos držala u tajnosti i lijepim riječima zaluđivala Ivicu kojeg je očarala svojom ljepotom. Nedugo nakon toga, truje Mecenu. Onoga trenutka kada je Mecena saznao za njihovu tajnu vezu, na pamet joj pada ta ideja. Laura ostvaruje vezu s oženjenim Mihom. Veza je u početku također kao i sa Ivicom, bila tajna, no Laura se uspješno rješava Mihine žene. I nju truje, te na taj način miče ju sa zemlje da može stvoriti odnos, koji na kraju isto ne uspijeva. Nagovara Ferkonju da ubije Mihom, što on na kraju i učini. Laura obnavlja vezu s Ferkonjom, iskorištava ga dok od njega ima koristi, a potom i ubija. Poslije svih razbojstava Laura je htjela nastaviti vezu s Ivicom, a nakon njegova odbijanja, osvećuje mu se. Ubija

²⁶Liljana PAČIĆ-TURK, Martina GAJSKI, *Samoizvješće psihopatije SRP-III i povezanost njegovih dimenzija s Velepeterim modelom ličnosti*, (<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=180294>, zadnji pristup 3. srpanj, 2018.).

uzvanike na njegovoj svadbi, unakazi Anicu, odreže joj grudi. Na taj način ona je u svom razbojničkom životu nakazila ženska tjelesa. Strast i zavodljivost osobine su i Amaliije, Laurine bake, koja, iako ima vidno skladan brak, zavodi velikaša s kojim kasnije dobiva dijete. Plod iz velikaševe i Amalijine veze je Mecena, te on ni sam na takav način ne može kontrolirati svoju "materinsku krv". Mecena kasnije počinu zločin silujući gizdavu Doricu, seosku ženu, koja ga je zaludila svojom ljepotom. Neraskidiva je dakle veza strasti i zločina u romanu *U registraturi*. U romanu su prikazana mnoga ubojstva koja Laura čini iz strasti ili osvete, a sve na kraju eskalira pred kraj radnje romana na krvavoj svadbi.

No nije ona jedini lik koji je osvetoljubiv u ovome romanu. Za sve njene postupke, kriva je njena genetika, te se kroz ovu razradu uviđa njeno porijeklo koje je mutno, upravo kao i porijeklo Mecene. Upravo je i Zola prikazao da pod utjecajem izvanjskog okružja genetsko naslijeđe mutira unutra obitelji. Kako genetika utječe na nas vidljivo je kroz podnaslove, te kako od nje ne možemo pobjeći prikazuje ženski lik Laure koji se objašnjava u radu postepeno povezujući njene korijene. Promatrajući obiteljske odnose, uočava se obiteljska linija koju obilježava svojevrsno prokletstvo. Začetnicom obiteljske linije je Amalija, providnikova žena, koja je opisana kao fatalna žena i žderačica muškaraca, koja je također fizički lijepa. Iz njezine je izvanbračne veze s velikašem rođen Mecena, plod grijeha. Mecena je silovao gizdavu Doricu, a plod tog silovanja je Laura. Obiteljsko je prokletstvo neizbježno. Ističe se naime kako je Mecena s 25 godina ostao sam te je naslijedio veliko bogatstvo, no: *Ali našavši se najednom osamljen, te promjerivši svoje silno bogatstvo, provrije u njemu materinska krv i on se pada razbludnu i raskalašenu životu.*²⁷ Laura je odrastala ne znajući za svoje pravo porijeklo, iako se sjećala djetinjstva, svoje prave roditelje nije upoznala. U Mecenu je kuću pod krinkom njegove štíćenice, no zapravo je manipulirala njime kao i svim muškarcima, te na kraju bila i njegova ljubavnica. Otrovala je svoga oca, Mecenu, te ne znajući počinila incest. Nakon tog ubojstva, kreću njena razbojništva. Laura je ubila svakoga tko joj je stao na put, ubila je Justu kako bi došla do Mihe, no na kraju ubija i njega. Ubija Ferkonju, te mu se osvećuje za sve ono što joj je radio u djetinjstvu. Kada mu Anica oduzme Ivicu, ubija i nju. No učinila je Laura i mnoga druga ubojstva. Amalijina nasljedna "materinska krv" prenijela se dakle i na Lauru, no Laurini zločini su neusporedivi. Laura je u konačnici, nakon svog razbojništva uhićena i osuđena, te "prokleta obiteljska linija" i ta prokleta "materinska krv" završava njezinom smrću. Laurina smrt je neobična: *Sudilo je na smrt ... Ustrijeliše je ... Tu se dogodilo čudo na stratištu ... Pukoše smrtonosne cijevi i*

²⁷Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 114.

*pogodiše je hici, ali ona stajaše nepomično poput mramorna kipa ... Grudi joj bijahu razgaljene, ali ne proteče iz njezina tijela ni jedna kap krvi ... Hladan i ukočenu makoše je s mjesta i sručiše u grob iskopan na njezinu podnožju.*²⁸U Kovačićevu romanu ne dolazi do pokajanja, Laura se za svoje zločine nije pokajala niti tražila oprost, za razliku od Mecene. U Meceninim spisima ipak postoji da je njega zanimalo što se dogodilo s djetetom koje je rodila gizdava Dorica, te se on odlučio pobrinuti za njega. Ni ne znajući, vlastito dijete mu je bilo pod krovom, te ga je i vlastito dijete otrovalo.

Do kuda ju je njeno traženje sebe same i potraga za vlastitim vrijednostima dovelo, vidi se na kraju romana. Konstantno odbacivanje od strane drugih ljudi, tužno djetinjstvo, tragedije, neprihvatanja, divljenja pa odbacivanja, sve to kulminiralo je na kraju osvetom. Motiv fatalne žene u hrvatskom romanu 19. stoljeća dobiva narativnu funkciju akceleratora radnje (Nemec, 1995, 71). Laura je fatalna žena, koju obilježava natprirodna ljepota i privlačnost koje ujedno predstavljaju opasnost i prijatnu. Prema Nemecu, fatalne su žene spoj očaravajućeg i nedostižnog, želje da budu sveprisutne, a uz očaravanje čini spoj želje za uništenjem (Nemec, 1995, 62). Ženski lik Laure, pojavljuje se kao strast i ljepota, kao grijeh, život i smrt. Ona je privlačna kao mračan ponor, ona proždire sve. Opisujući lik Laure, Kovačić se u romanu često služi antitetičnošću, tj. protivnošću, to uvijek potkrjepljuje lik Laure te je upravo to gura u neprestano središte radnje. Njen osmijeh okarakteriziran je kao rajski, ali i požudni, budi strast i hladnoću u očima. U njoj su anđeoska dobrota i zmijska zloba. Naglašava se pritom činjenica da je sve to sadržano u Lauri u jednom trenu (Nemec, 1995, 62). Drugo, Laura ima sve karakteristike tipične za fatalne žene, a one su veoma inteligentne, proračunate, superiorne. Tipične su osobine fatalne žene koje i Lauru drže u pokretu te joj pomažu dominirati okolinom, te je samosvjesna i vlada svakom zadanom situacijom (Nemec, 1995, 62). Svaku situaciju Laura je odigrala taktički i ništa joj nije "proklizalo kroz ruke". Treće, fatalne su žene razvratne, nemoralne i pohotne (Nemec, 1995, 62). *U rasponu između ekstremnog ženskog idealiziranja (anđeli, svetice, "vječno žensko") i difamiranja (vještice, zmije, sotonine učenice), fatalne žene nalaze se na ovom drugom polu – one su "apsolutne bludnice"* (Nemec, 1995, 63). Laura neznajući sa vlastitim ocem počini incest. Mecena zaluđen njenom ljepotom nije se obazirao na godine niti joj je na takav način pružao poštovanje, nego ju vidi kao seksualni objekt. Fatalne žene, a time i Lauru, obilježava suprotnost tipu vjerne žene, majke i supruge koja čuva kućno ognjište, primjer vjerne Penelope (Nemec, 1995, 63). Laura nije imala vlastitu obitelj, pa samim time nije znala za

²⁸ Ibid., str. 441.

ljepšu stranu, cijeli život se borila sama za sebe pa potrebu da se veže za nekoga i osnuje obitelj, nije imala. Četvrto, fatalna se žena često javlja kao glasnica smrti, nesreće i propasti (Nemec, 1995, 63). Njen lik na kraju romana sve i upropasti, ono najvrijednije, a to je život. Opisuje se oznakama demonizma, dijaboličnosti i vampirizma, a najčešće se veže uz zmiju, vješticu, divlju zvijer (Nemec, 1995, 63). Nijednoj fatalnoj ženi nije suđeno da svoje želje do kraja iskoristi, strastvena ljubav nije im nikad uzvrćena, one su i žrtve vlastitih intriga. (Nemec, 1995, 74). Primjer fatalne žene u romanu vidimo iz prikaza Laurine bake, Amalije, koja je Mecenina majka, a providnikova žena. Ona je prikazana kao lukava žena, njena ljepota ne dolazi u upitnost, manipulativna, proračunata, te svim time ona ostvaruje svoje ciljeve i dolazi do onoga što želi, ona zaokružuje kao i Laura sve elemente koje karakteriziraju fatalne žene. Koliko su te žene lijepe pokrjepljuje se citatima u kojima se opisuje Amalija: ... *On je oslijepio i oglušio s njezine ljepote pa od osora prije zagrižljivca postade sada janje, mužić puzavac komu se sva briga života pretvori samo u to ako bi najizdašnije udovoljio svim hirima i željicama svoje krasne gospodarice ... A u nje bijaše puno hira i velikih želja ...*²⁹Koliko je Laura lijepa i koliko su drugi očarani njenom ljepotom više se puta ističe u romanu, njen primjer ljepote kako ju Ivica u početku vidi: *Laura vesela, vitka, vazda bujna i neodoljiva, pjevala neku nerazumljivu pjesmicu, a oko joj se zanosilo daleko, daleko. Tko da promjeri te visine i te širine kuda ono leti? Stajaše kraj prozora, sagnuta iznad cvijeća.*³⁰ Likom Laure, motiv fatalne žene u hrvatskom romanu 19. stoljeća doživio je kulminaciju. Laura kao motiv personifikacija je destruktivne sile, prikaz zla, simbol potisnutih trauma, kompleksa. Njezini postupci otkrivaju želju prekoračenja granice dopuštenog, te prelaze u sferu zabranjenog. Fenomen "laurizam" ima iznimno značenje i u čitavoj hrvatskoj književnosti 19. stoljeća (Nemec, 1994, 179).

7.4. Mecenino porijeklo

U romanu na stranici 101. u opisu Mecene navodi se: *Naš dobrotvor ilustrišimuš bijaše neženja. Preziraše brak možda radi svog mutnog podrijetla. Njegov nesuđeni otac, čije je samo ime nosio, bijaše providnik na vlastelinstvu velikaša T ... Providniku umre prva žena, koju bi umarao i grizao što mu nije porodila djeteta. Bijaše to slaba, pobožna radina ženčica. Ona je providniku odvrćala da je on sam kriv što ga ne može razveseliti djetetom ...*

²⁹Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str 101.

³⁰Ibid., 302.

*Spokojno se odselila na drugi kraj svijeta, oprostivši svome bračnom drugu sve uvrede i pogrde ... Njemu pak bijaše ugodno kano da je sa svojih leđa odbacio trh. I nije potrajalo dugo vrijeme, a providnik je obnovio svoj stan na velikaškom vlastelinstvu novim i izdašnim pokućstvom. Druga mu žena bude živom oprekom prvoj. Ona slabašna, a ova jaka, bujna i žilava crnka da se, štono kažu, zemlja tresla pod njezinim stopama, a kružni uglovi njihali s njezine sile ... Ona pobožna i radina, a ova lijena kano stajaća voda, pa joj se sve bujnije zaobljuju ramena i divne grudi. Sve žarče sijevaju oči i obrazi. Providnik se namjerio na nju u dalekim krajevima tuđe zemlje, ne pitajući je mnogo za prošlost i porijeklo, ali toliko je znao da je i ona vrlo mlada udovica. Uljegovši se ona u krotki tihi dom providnikov hitro se raširi kano zmaj te zavlada čitavim vlastelinstvom. Prvoga obori do svojih nogu novoga supruga providnika. On je oslijepio i oglušio s njezine ljepote od osora prije zagrižljivca postade sada janje, mužić puzavac komu se sva briga života pretvori samo u to kako bi najizdašnije udovoljio svim hirima i željicama svoje krasne gospodarice ... A u nje bijaše puno hira i velikih želja ... U kratko vrijeme upozna ona sve vlastelinstvo i sav okolišni svijet i zaplete ljubavne mreže ... Nedaleko ne bijaše mlada muškarca, budi oženjena, budi neoženjena, koga ne bi ona zarobila i okovala raskošnim okovima svoje strasti i požude ... Ona je tako lukavo i umjetno takve prilike udešavala da nije baš nikakve crne mrlje na sjajnom obzorju novoga braka zamijetio njezin začarani trhonoša – providnik ... A robovi ljubavnih mreža podavahu se nekim nesvjesnim i slatkim strahom i nekim tajnim drhtanjem njezinim silnim zmajevitim zagrljajima...³¹Providnik je silno bio zadivljen njenom ljepotom i sve što je radio bilo je upravo zbog nje, kako bi u budućnosti i njima i djeci bilo lakše. Pročuo se glas kako se iz daleka svijeta vraća velikaš i vlastelin na svoje ogromno vlastelinstvo, no nitko nije poznao svoga velikaša. Providnik se u mnogim poslovima iskazao, te ga je velikaš uvijek slao da obavlja dodatne poslove, uvijek ga je hvalio i bio je zadovoljan načinom njegova rada koji je u konačnici služio procvatu gospodarstva. Velikaš je zamijenio u dvoru njegovu ulogu supruga, ali ni Amalija, providnikova žena, nije se bunila protiv toga: *Ona je tako vješto i lukavo privukla velikaša na svoje grudi da je pomahnitao za njom. Obližnja vlastela držahu svoga susjeda mudracem ili čudakom. Nikoga on nije obilazio, nikoga primao, nikuda putovao, nego je uvijek čučao u svom najljepšem dvorcu u čitavom ovom kraju. Zato njegova vrlog providnika nijesi nikada mogao naći kod kuće. Po stanovitoj tajnoj osnovi i naputku otpustiše sve dosadašnje službenike te ih zamijeniše novim, stranim ljudima. Providnik ne stanovaše dalje u svom posebnom dvorcu, koji preudesiše u nužno gospodarstveno zdanje,**

³¹Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 101-102.

nego mu se valjalo seliti u "grad" - tako zovu vlastelinski dvor – gdje mu velikaš ustupi za stanovanje čitavu trećinu dvora.³² Amalija, providnikova žena znala je reći: *Ja sam baš prava udovica.*³³ Iz ovoga vidimo koliko je ona bila nesretna i upravo iz tog razloga i iz razloga što se nije mogla zadovoljiti s jednom osobom i biti vjerna samo svome mužu, ona traži sreću u drugome, traži neku strast i napetost u odnosu. Kada ju je velikaš posjetio, nakon ljubovanja, u njoj je proradila neka grižnja savjesti pa mu govori: *- A zna li tvoja milost da će pod ovim mahnitim ženskim srcem skoro zakucati i drugo srce, plod naše tajne grešne ljubavi! Oj, plemeniti moj ljubovniče, oćutjeh i teško li te izgledah da doznaš i moju neizrecivu sreću – i moju užasnu bol, strah i očaj! ...*³⁴ U ovome djelu romana posebna je pažnja stavljena na prirodne pojave koje se događaju u prirodi, a u metaforičkom smislu, promjene koje se događaju u njima: *Na dvoru stade zviždati, zavijati, bučiti i lomiti strašan vihor koji se oborio s nebeskih visina na zemlju ... Zasine nebo i za jedan tren obasja bračnu postelju providnice, okaljanu preljubom ... kano da je Božja munja htjela pokazati srdama oblačnih visina što li sve ne sakriva crna noć "u suznim zemaljskim dolinama" ... Iza toga daleko negdje zagrmi i šum potrese nebesima, a zemlja zatutnji od svesilja gromovnoga udarca. Oblaci grunu daždom, kano da se prolomilo nebo, a jošte gušća tama obuhvati svijet ... I opet plane nebo, i u taj tren sraziše se pogledi ljubavnika te im zaokupi srca neka tajna strava kano da iz utrobe noćne poskakaše sablasti sa zubljava iz kojih plamte paklene munje i kano da sikću glasom zime u raju: - Grijeħ, grijeħ, sladak grijeħ! I vi ste naši ... i vi ste naši! ...*³⁵ Vrativši se providnik s puta, žena mu je rekla sretnu vijest, da nosi njihovo dijete, na što providnik ni trenutak nije skrivao oduševljenje. No, nedugo nakon toga, providnik je završio u ponoru skupa s velikašem, kojeg je na kraju ipak spasio glogov grm za koji se držao. Nakon smrti providnika, velikaš se vratio u veliki svijet, no ovoga puta i sa lijepom providnicom, sada udovicom koja mu u svijetu porodi dijete kojemu se toliko radovao providnik, to dijete bijaše Mecena ili dobrotvor illustrissimus.

7.5. Mecenin život

O Meceni i njegovom životu saznajemo: *Njemu bilo oko dvadeset i pet godina kad je ostao sam na svijetu i kad mu je velikaš namro silni svoj imetak i vlastelinstvo. Naobrazilo ga,*

³² Ibid., 106.

³³ Ibid., 106.

³⁴ Ibid., 108.

³⁵ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 109.

kako se to već dalo i moglo u ona vremena, a bijaše i bistra glava. Ali našavši se najednom osamljen te promjerivši svoje silno bogatstvo, provrije u njemu materinska krv i on se poda razbludnu i raskalašenu životu. Čas se tepao po velikim gradovima, čas se vraćao na svoje vlastelinstvo, gdje mu vjerni sluge pripraviše sve što god se moglo uraditi u takvim velikaškim dvorima gdje je kraljevaio grijeh, opočina i razbluda u svim svojim neopisivim čarima.

³⁶Ovdje vidimo podatak kako je u njemu proradila ta materinska krv, te kako je genetski to naslijedio od majke. Uz to, od genetike pobjeći ne možemo, što je ovim podatkom da je živio razbludno i raskalašeno i vidljivo. Kako je Mecena obilježio Laurin život, vidjet ćemo u nastavku. Nakon nekoliko godina, na svijet dolazi Laura, o njenom porijeklu također u romanu ima govora, ona nije plod ljubavi, ona je plod silovanja. Njenu majku: *Sami seljaci nazivahu je "gizdavom vilom Doricom", ali jer je ona već odabrala svoga vojna i udala se za nj i ukućila se, nijesu više zapinjale muškaračke oči o "gizdavu vilu". U ona vremena, kada se u našem puku jedanput djevojka udala, tad bi ona obračunala sa svijetom i svijet s njom. Privezaše se za dušu svoga bračnoga druga, radila, trudila se i podnosila s njime sve jade i nevolje seljačkoga života. Zlo je sagibalo nekad vitko, prpošno i zamamno djevojačko tijelo k umornoj starosti. Dobro bi rijetko propisnulo njezine već navorane obraze. Takvi dani zabijeliše ipak onda kad bi joj se ženska duša skromno i tajno svetom nedjeljicom pomolila u crkvici višnjemu i kada bi ovako vjerom utješena ugledala svoju dječicu.*³⁷Nakon što su njenog muža Matu Zorkovića optužili, te odveli zbog navodne krađe osam purana na vlastelinstvu L., Dorica je bila očajna, te je pokušala na sve načine pomoći svome mužu. Crni Jakov, Mecenin sluga, uspio je nagovoriti očajnu Doricu da ode do Meceninog doma i zamoli ga za svoga muža i da će ju on riješiti paklenih muka, te Dorica na to pristane. Mecena ju planski i nehumano iskoristio, na što što Dorica nikako nije pristala. Nakon silovanja, Dorica postaje ružna i luda: *Nakažena, otrcana, zamrljana – nekada gizdava vila Dorica – vuče se podbočena prosjačkim štapom kroz devet sela ... Vele da je luda. Ali dobra je to luđakinja ... Vazda mramorkom šuti, prikučujući se u seljački dom milokrvna puka ... Tiho dopuza, šapćući svoj Očenaš i Zdravomariju...*³⁸Nije mogla nastaviti živjeti s onim što joj se dogodilo, zamrzila je sve, osjećala se prljavo, iskorišteno, do te mjere da je poludjela. *Bijednu nesretnicu kadšto srva grdna i užasna bolest padavica ... I tu se sukobi ludilo s grčevima srca ... A dobre seljakinje proljevaju suze, natežući palce i mećući žlice drvenjače jandnici u usta*

³⁶ Ibid., 114-115.

³⁷ Ibid., 115.

³⁸ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 142.

...³⁹Nakon incidenta koji se dogodio kada je sreća Mecenu i napala ga, Mecena se nikome opravdavao nije, iako mu se sledila krv u žilama. Nitko ga nije ni pitao što ona govori, nitko nije tražio pojašnjenje njenih uzvika: - *Srce mi vrati! Dušu mi vrati! Poštenje mi vrati!* – *rikaše gluhim i promuklim glasom luđakinja ... – Vrati, vrati dušu, srce! ... Poznaš li gospodski tigre, gizdavu vilu Doricu! ... Vrati! – vrati! ...*⁴⁰Mecena se nastanio u gradu, a gizdava Dorica porodila je dijete, te to bijaše Laura.

7.6. Laurin život i njezin fizički izgled

Pravo porijeklo Laura saznaje tek kasnije. U djetinjstvu je živjela u zabludi. Kada je u Ivici vidjela "potporu", otvorila je dušu, te progovorila o svome djetinjstvu, govorila je: *Sjećam se oca, stasita i krepka čovjeka od kakvih četrdeset godina. Majke nijesam poznavala. Godinu dana iza moga poroda nahladila se kod nekog izleta te ostavila oca i mene. Staricu nazivasmo Ivanom. Ona me odgajala i učila, te redila i pazila kuću.*⁴¹Vraća se u djetinjstvo i prisjeća se kako je društvo i poduzeće u kojemu je otac bio član, propalo, prisjeća se selidbe i posebno Ferkonje: *Djeca me zaokupiše: - Joj, kako su u nje lijepa puceta! Kako li se sjaju i svijetle! Moja mama mi reče da se tako sjaji zlato i srebro. A u zlatu i srebru obučene su samo grofice male i barunići mali! Jesi li ti gorica? Ili si barunica? – počne me navlačiti i potezati obijesna dječurlija muška i ženska, te mi prahom zaprljaše čitavo odijelo ... Sada odrasliji dječaci pozovu Ferkonju na stranu, pokazujući na puceta moje odjeće ... Ferkonja kimnu zadovoljno, privuče se k meni, uhvati hitro zubima jedno puca i odgriznuvši ga poleti k drugovima koji izdubiše jamicu i stadoše strastveno igrati se na puceta. ... Ferkonja posvema zaboravi na mene. Ženska dječurlija povukla me u svoj krug, te saznajući za moje ime, udomaćile me ... Stadosmo igrati "trgotanje". Sjećam se i danas toga imena. I ja se obveselih, i lica mi se zarumenješe u tom novom svijetu zemskih anđela: nikada se naime ne igrati u tolikom broju djece ...*⁴²Ferkonja je obilježio Laurino djetinjstvo i to na ružan način. Kada su zalutali govori joj Ferkonja: - *Pobojać će se da smo zalutali!* – *odvrati nekako ironično Ferkonja i opet me obuhvatio oko tijela ... – Ferkonja, šta je tebi! Pusti me!* – *izvinem se ja ... – Pusti! ... Pusti! ... Pa što ti ja radim!* – *stade on ciktati nesigurnim uzdrhtalim glasom te se natisne za mnom dok me nije ulovio ... Sada me on silom privine k sebi. – Laurice, ah Laurice,*

³⁹ Ibid., 143.

⁴⁰ Ibid., 144.

⁴¹ Ibid., 159.

⁴² Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 163.

zar ti ne znaš, ništa ne znaš? ... O smiluj se! ... – i on obujmi moj vrat i ... – Pusti me smjesta, rugobo! – odrinem ga ja ... On mi se uistinu gadio ... – Ha! Ja sam rugoba! – prasnu on u pakostan smijeh. – Da, ja sam rugoba: no vidjet ćemo, prkosna ljepotice, tko je rugoba! Ti ipak iz te šume nikuda i nikamo bez mene ... Vidjet ćemo ...⁴³ Koliko traume doživljava s Ferkonjom i kako se odnosi prema njoj najjasnije se vidi: *Laurice, zar mi nijesmo othranjeni pod jednim krovom? Zar sam ja tebi tako stran i tu? Kuda ćeš, mahnita glavice, u noć? Ostanimo tu i pričekajmo dok svane. Zalutasmo, a sada ne možeš iz rukava prosipati i danje svjetlo i pravi put ... Ti si me grdno uvrijedila i ljuto ujela za dušu te ja ne pazih kuda to ti zastranjuješ po gori. A da ti pravo kažem, i stalo mi je do toga da ti se osvetim, mala moja!*⁴⁴ Cijelo djetinjstvo obilježilo je Lauru, te mnogi postupci koje je učinila kasnije posljedica su života kakvoga je živjela. Pogledamo li Laurin fizički izgled, u njemu primijetimo ono što je pokupila od svoje majke, a to je njena ljepota. Ivica ju pri prvom susretu vidi na način: *Ja ispadoh iz odaja Mecene i sretnem na stubama divnu Lauru ... Ona mi se nasmiješi rajskim, požudnim osmijehom, a u crnim očima usplamsa joj strast i hladnoća, neopisivo milje i ljut prezir, anđeoska dobrota i zmijska zloba... sve to u jedan tren ... Ah, Laura ... ta Laura! ...*⁴⁵ Prvi dojam je u ovom slučaju presudio, Ivica u početku nije vidio ono unutra što Laura krije, čak i dok Laura sniva on govori: *Laura još sniva poput cvijeta u zavinutim listićima ružina pupoljka, poput leptira u čaški snježna ljljana, poput bisera rosne kapljice na velikom jutarnjem cvijetu sunčanice na koju još ne padoše žarki traci letećeg ognjenog Boga.*⁴⁶ Vidimo i dalje opise koje krase Lauru: *Laura vesela, vitka, vazda bujna i neodoljiva, pjevala neku nerazumljivu pjesmicu, a oko joj se zanosilo daleko, daleko. Tko da promjeri te visine i te širine kuda ono leti? Stajaše kraj prozora, sagnuta iznad cvijeća.*⁴⁷ Nije Laura bila lijepa samo Ivici, takav dojam ostavlja i ljudima na selu kad su ju vidjeli, bili su očarani njenom ljepotom: *Nikada još u životu ne vidješe njihove oči takva savršenstva ženskoga struka i krasote; pa takva lica, pa takvih očiju!...*⁴⁸ I dalje se o njoj priča, svi su začarani tom ljepotom koju je naslijedila od svoje majke, čak govore kako je to "neviđena ljepota": *Njezina još neviđena ljepota, njezino kreposno i skromno držanje sve je oćaravalo i iznenađivalo. Pa se nadaleko među pukom pronio glas o ljepoti i milini toga dražesnoga i divnoga ženskoga bića. Obliznja gospoda, gospođe i vlasteoske porodice radoznalo tražiše zgodu da ugledaju tu djevojku o kojoj puk prića kano o kakvoj istočnoj*

⁴³ Ibid., 181.

⁴⁴ Ibid., 185.

⁴⁵ Ibid., 62.

⁴⁶ Ibid., 201.

⁴⁷ Ibid., 302.

⁴⁸ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 337.

*kraljici: udivljeno, prisveto te s nabožnim poštovanjem.*⁴⁹No, kasnije se ta ljepota gubi, Laura svojim postupcima i svojim ponašanjem stvara drugačiju sliku o sebi. Motiv osvetoljubivosti, koja je i glavna tema ovog diplomskoga rada, vidljiva je u dijelovima kada Laura kreće sa osvetama.

7.7. Laurina manipulacija

Laura je bila velika manipulatorica i glumica, to je najviše uspijevala u kontaktu s Ivicom kada se upoznaju: - *Ivica! Ivica! – uskliknu rekao bi ushićenim glasom djevojka. – Sirotan Ivica! Eh, tada smo braća: ja sestra, a ti brat! Oboje sirotani! – I ona me uhvati za ruke i tako me mило gledala, nu ja tome pogledu nijesam mogao odoljeti, već ponikoh nikom.*⁵⁰Nadalje, također Ivici govori: - *Ivice, ti si moj! Što je moje, to je i tvoje! – i ona mu utisnu teški mali kovčežić u ruke.*⁵¹ Njenom rečenicom "Što je moje, to je i tvoje!", ona Ivici ulijeva povjerenje, manipulira tim "teškim" riječima da on padne na njih, jer se te riječi ne izgovaraju svakome već samo onome do koga ti je stvarno stalo, a iz ovoga ispada da Laura drži do Ivice, te da bi sve napravila i dala za njega. Koliko je ona to uspjela i koliko je psihički utjecala na Ivicu pokazuje dio romana: *Lauro, srce moje i dušo moja! – trgnu se još istoga dana uvečer đak Ivica iz svojih teških i mutnih misli, uzdahnuvši duboko. – Valja nam za neko vrijeme prekinuti taj slatki, blagoslovljeni i čarobni život! – nastavi mladić. – A! A! A! – skoči djevojka, uzdignuvši zadivljeno obrve. – Sve oko nas sijeva, grmi i mračni se. Oluja već nam raskida krov iznad glave; samo mi ništa ne vidimo, ništa ne čujemo, ništa ne pojmimo! Puk udara danas u posve druge žice o nama i o našem živovanju negoli to bijaše od jučer – stade se hvatati za glavu đak Ivica. – Pa što nas briga za puk i njegove glupe predsude i bajke? – trpko će Laura, okresavši svijeću. – Mi se ljubimo i volimo ko sunce i svjetlo, opskrbljeni smo i svega je u obilju ... Zar nam je puk i njegovo zanovijetanje više negoli smo mi sami sebi?*⁵² Manipulacija nad Mecenom, išla joj je od ruke, kako joj Mecena podilazi vidimo iz djela romana: - *Rodakinjo Lauro! – ogłosi se tiho i ponizno starac. Ali ona nije čula. – Rodakinjo Lauro! – ponovi on glasnije i zakašljucada mu je krv udarila u sljepoočice. Laura se okrenu od prozorai klikne: - A! A! Rodače! Dugo li se ne vidjesmo. Bolest, zaboravnost, nemar!? Ej, dakako! – Laurice! Ja sam oslabio, otupio, prognjurio se. Rodakinjo Laurice, pustimo sve*

⁴⁹ Ibid., 338.

⁵⁰ Ibid., 153.

⁵¹ Ibid., 205.

⁵² Ibid., 352.

*te crne oblake, neka jure svojim putem! Ti nijesi kao druge ... Oh, ja ne dokučujem kakva li to đavolska snaga i sila titra u tvom biću. Ali ja sam slab, nemoćan, lud! Budi kćerkom mojom, drago dijete, budi. Ja ne razumijem, ja ne znam! Očaralo me! Obasjalo me! Dršćem i strepim. Strašan i ružan san, težak poput smrti, navalio iznenada na moj život. Bijaše! Ah, ne spominjimo, jer svaka spomen obnavlja tu tmastu, tu groznu avet, i ona teškim svojim krilima opet počinje zastirati nebo ... i život moj! – zrida Mecena te počne plakati i čupati svoju tešku glavu, na kojoj ionako bijaše već malo kose kao plemenita bilja na lošu i neplodnu tlu. Djevojka gledaše starca kano da ga proučava i u isti čas kano da mu se ruga. Nehajan i ponešto gorak osmijeh bljesnu na njezinim usnama ... Ona potrči prema njemu i poda mu obje ruke. Starac se sagnu i stade ih cjelivati.⁵³ Kako Laura flertuje sa muškarcima i kako muškarce ostavlja bez daha i očigledno ih hipnotizira slatkim riječima i njenom ljepotom vidimo i u odnosu sa Mihom, kada se nije htjela vjenčati za njega: *Ovako: bila si već tuđa i sada si, i opet ćeš biti. A da tome bude kraj i da ti gospodar budem ja, nudim ti još na sve to da se vjenčamo i da mi budeš zakonitom suprugom. – Već ti rekoh da od toga brašna neće biti nikada pogače, pa dogodilo se što mu drago! – odgovori zapinjućim glasom Laura a gledajući svoga vojna poluprezirnim, polusažalnim okom. Ali nije tome dugo potrajalo vrijeme, a u njezinu se biću iznenada nešto prelomi, tajna misao poput munje sjevnu joj glavom i zaokupi njezin duh: skoči do Mihe i bumom snagom obujmi njegovu glavu i privine ga na svoje grudi. – Da, mili moj, vjenčat ćemo se, vjenčati! Ja sam te iskušavala zboriš li zbiljsku istinu ili zbijaš puke šale. Evo, ja sam tvoja i samo tvoja ... i mi ćemo se vjenčati i povratiti natrag u naš Medonićev dom! – disaše ona teško, zanoseći se nekuda u nepoznate krajeve svojim očima u kojima tinjahu daleke, čudnovate, nerazumljive osnove i odluke njezine duše.⁵⁴ Nakon Ivice, Mecene, Mihe i Ferkonja je pao u njenu zamku manipulacije, kada je odlučila smaknuti Mihi sa zemlje uz pomoć Ferkonje, kako bi on počinio to zlo govori mu: *Kakav konopac valjda će se naći u kući – siknu Laura kao zmija ... – A tada drži se, junačka dsnice ćoravog mog sokola! ... Eh, nekada sam te mrzila i nazivala rugobom .. A sada – obujmi grozna poticateljica svog crnog sukrivca oko tijela ... – Oh, tada smo slobodni i bogati, pa ćemo umaći odatle bez traga i glasa, dragi moj, prvi moj sokole!⁵⁵***

⁵³ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 302

⁵⁴ *Ibid.*, 422.

⁵⁵ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 424.

7.8. Promjena fizičkoga izgleda

Njene manipulacije i promjene raspoloženja odrazile su se i na njezin fizički izgled, Ivica je odmah primijetio promjene na njoj: *Ona prasne u bahatičan smijeh. U taj tren joj pogledam u oči, i ona mi se pričini posve drugom. Njezine mile crte sada se nekuda otegoše. Ona lijepa ustašca ne odsahu nježnošću nego mi se prividješe kano da će ugristi ... Oči joj žmirucahu kano ptici grabilici za plijenom. Mene proburazi iznenada neka zima i prolete me srsi ...*⁵⁶ Na te promjene, Ivica nije reagirao, ostajao je na mjestu i čak se predao ljubovanju s njom, pokraj zdravih očiju i dalje je bio slijep, jer ga je njena ljepota očarala, na rastanku: *Poput more teške i tajne slutnje posvema oboriše đaka Ivicu na rastanku. Laura bijaše nekuda hladna. Na njezinim usnama pomaljao se onaj zločinski poluprezir, a iz očiju lizaše onaj zmijski blijesak kakva već poznajemo u te glumice kada god se u njezinoj glavi roje nove osnove i u duši stvaraju nove odluke.*⁵⁷ Nije Laura samo manipulirala muškarcima. Kada se dogodila nesreća u Meceninom domu Laura je glumila toliko da se je starica sažalila nad njome: *Ondje je milostivo primi nekakva starica u svoju kukavnu izbicu, i tu se bolna nasloni na sanduk i ridaše očajno lukava glumica tako, da i starici, stanarici izbe, protekoše gorke suze, i ona počne tješiti i blažiti tobože jadnu djevojku.*⁵⁸ Svo Laurino djetinjstvo, mnogi događaji, napuštanja od strane drugih ljudi, nesigurnost, njena manipulacija, njeno nezadovoljstvo, sve se to odrazilo kroz njezine načine osvećivanja.

7.9. Laurine osvete i njezino ludilo

Odlučila se osvetiti Meceni na način: *Kad je kumordinar oteturao niz stube u svoju družinsku sobu, bljesnu oči Laurine; ona pograbi ljekarsku tekućinu, izlije polovicu i hitro izvadi iz njedara nekakav zamočić od papira, sasu iz njega u tekućinu žutkasti prašak – sve pomiješa pred svijećom i šapnu sama sebi: - Danas treba da je svemu kraj! Još ovo, pa onda...*⁵⁹ Dok je Laura sve pomiješala i probudila Mecenu da mu da "lijek" reagirala je vrlo hitro: *Laura istoči svu tekućinu u srebrnu žlicu, a starac je proguta na tri maha i klone opet u jastuke. Sad je shrva težak san u kom se opet pojavi hroptanje. Ono bijaše iz početka glasno i često, onda sve jače, a sve tiše, te napokon zanijemi hroptanje i disanje. Svuda zavlada*

⁵⁶ Ibid., 156.

⁵⁷ Ibid., 356.

⁵⁸ Ibid., 313.

⁵⁹ Ibid., 304.

grobna tišina. Laura u obližnjoj sobi podbočila glavu objema rukama i zadubila se u duboke i teške misli. Najednom se trznu, skoči na noge i stade prisluskiivati. Zatim se primicaše na prstima k postelji. Starcu niz lice teče ledeni znoj, oči su mu zatisnute. Laura uhvati starčeve ruke, onda opipa čelo i obraze, onda noge, prisloni uha na prsa. – Gotov je!! ... Dovršio si dakle, mekopuče! Tako je i pravo – neka žive mladi, koji su za svijet, za njegove slasti i nevolje! – Za časak se malo uzbuni, odskočivši od kreveta i obzirući se oprezno po odajama.⁶⁰ Zatim kreće otvarati sve pretince Meceninih odaja. Koliko se njen fizički izgled mijenja u trenutcima osvete: Oči joj bljeskahu kao tigru kada ugrabi svoju žrtvu. Obrazi joj se izmijenise i zadobiše grabežljiv i grozan lik. Sve je ispraznila, naslagavši hrpu vrećica po podu, a tada pozorno pozatvarala sve pretince, a onda i pokrovac, istrгла zubima onaj ključić od ostalih, tisnula ga u njedra i počela tihim koracima sve to blago prenašati po tami u svoje odaje.⁶¹ Ovo je prvi Laurin potez osvete, osvetila se Meceni zbog Ivce. Ona prije osvete nije znala da joj je Mecena otac. Njoj u tome domu nije ništa nedostajalo, on ju je primio otvorenih ruku, no očigledno njoj ni to nije bilo dovoljno, u njoj je proradila krv koja ju je potaknula na ovakav potez. Kasnije kada Laura iz pisama i Mecenina dnevnika saznaje da je svome ocu, Meceni, pospješila put u vječnost, nije mogla u to povjerovati, tješila se da to nije moguće, no kad se je ipak osvijestila da je to ona, rekla je: - Živjet ću, živjet! A sve ostalo, sve dosada bijaše puki san!⁶² Ovom rečenicom dokazuje kako ona nije spremna prihvatiti problem i stvarnost, te na kraju odlazi, spali pisma kako to više nikada ne bi čitala i odlazi, jer najlakše joj je bilo od svega i otići. Osvetila se Laura svima koji su joj stali na put, pa tako i Justi, Mihinoj ženi, ni tad joj ničega nije bilo žao: *Laura se ushodala u svojoj kapelici kada doču o iznenadnoj smrti Justinoj. Bijaše uzrujana, ali i zadovoljna sama sobom. – Bolje mi je osnova pošla za rukom negoli sam i mislila! ... Ja daleko preko tri brda ... a ona ode! Ta već sam snovala kako da je zagušim kad mi se tako dugo ne ugiblje ... A sada ... sada! ...*⁶³ Kako se nije znala drugačije nositi s problemima nego ubojstvom, zamkama ili trovanjem, Laura je pokazala koliko je nestabilna. Nakon Juste, na red je došao i Ferkonja, koji se vratio u njezin život kroz Mihi. Kako je ljubovala s Mihom, on je nenadano upoznao Ferkonju, te ga uvodi u njihov dom, ne znajući za Laurinu prošlost. No čim joj Ferkonja "stane" na put, čim iznosi svoje ideje i svoje želje koje su nasuprot njenoga mišljenja, ona ga odmah miče, pa mu se direktno i prijeti: *Miči se, bijedna kukavice! Rđo, miči se! Ne pamtiš li kako u našoj družbi plaća glavom svaki nesretnik komu se poremeti pamet te se usuđuje dotaći ženskoga*

⁶⁰ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 304.

⁶¹ Ibid., 305.

⁶² Ibid., 330.

⁶³ Ibid., 384.

harambaše Laure! Miči se, huljo, jer taj čas stići će i tebe ista sudbina! – i žena trgne kuburu iza pasa...⁶⁴Svoje direktne prijetnje, Laura je i ostvarila, osvetila se i Ferkonji, kada je Ferkonja stajao na posljednjoj stubi: Laura zaviri u tamu, zatim se prignu i opipa rukom Ferkonjinu glavu i mune joj strašna misao, a u isti tren stvori se oduka ... Pa dok ne bi dospio ni uzdahnuti, plane blijesak i zagrmi spiljom grom, odjekujući poput sotonskog smijeha od stijene do stijene, od klisure do klisure užasnom tminom podzemlja. Muškarački glas zajaukne, zahripi i štropotom se surva u ponor ... Nakon više časova zahroptilo, zagrgotalo, zastenjalo da jedva razabireš da li ljudskim ili zvjerskim glasom, kano kad tigar pije toplu krv napola umorena svog plijena – i nešto teško palo negdje duboko, duboko i isto tako daleko. – Aha! I tebe se riješih sretno! – ciknu ženski glas. – On bi sa mnom na polovicu dijelio? Ej, kuda li si otputovao, tako iznenada, moj junakoviću! Vidiš, dobra i vjerna kubura – a grob si sam našao – pa je svemu kraj! – I ona polagano ispuza iz duboke jame, dospije do kovčega i tu se umorna nasloni i zamisli ... – Da, da, da! Svega je već dosta! Svega! Odušno je to, strašno, grozno! Brrr – potrese se čitavo žensko biće, i ona se uhvati čas za glavu, čas za grudi. – Pravo si imao! Svega je dosta – a Laura će sada potražiti pošten, zadovoljan i ugodan život – pa bilo i u tuđem carstvu ... Hoće! Hoće! Hoće! ... Još nije svemu kraj! ...⁶⁵Njen fizički izgled blijedi, što postaje gora osoba, to postaje ružnija: Da, kada bismo mi toliko toga otkopali i zakopali? Aj Bog, da iznesemo živu i zdravu glavu! – odvrati Laura ... I njezin glas je promukao, a iz lica joj udaraše takva surovost, okrutnost i hladnoća da je za ovaj čas bivala ružna i nenasna kano kakva mitologijska furija. – Njega možemo izbaciti u prvu brzicu rijeku na koju se namjerimo na našem brijegu ... A novce ... novce? ... O tom kasnije – zijevaše Laura, drhtureći čitavim tijelom ...⁶⁶ Osjeća li se Laura iscrpljeno i rastreseno nakon ovog poteza? I ne baš, sljedeća osveta išla joj je od ruke. Po cijelom se selu pričalo o hajdučici Lauri, što znači da se ona nije smirila, nije odustajala od osвете, dok nije podmirila sve svoje dugove i dok nije smaknula sa zemlje sve one koji su joj stali na put ili joj se zamjerali u bilo kojem pogledu. Zadnja osveta bila je Ivici i Anici, te je tada već bila luda i ružna. Kada je saznala za njihovo vjenčanje poručila je Ivici: Tvoja je Anica ono seljačko dijete ... Hi ... hi ... hi! Suviše smiješno. Da ćeš je vjenčati ... Pripovijedalo mi, ispričao mi sve. Ali pamti razbojničkog ženskog harambašu Laru: nikada nijedna neće biti tvojom dok je na ovim ramenima slobodne glave! ... Sanjarila sam dane i noći pa radila, trnapila se, pregarala samo za tvoju sreću, samo za tebe. Ne bijaše mi nijedno sredstvo preokrutno,

⁶⁴ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 428.

⁶⁵ Ibid., 431.

⁶⁶ Ibid., 427.

*preteško, pa i gnušalo mi se, ali samo za jedan cilj ... za tebe! I kada, evo, sve polažem pred tvoje noge i svoju pokorničku okajanu dušu i svoje srce i život svoj, ti me udaraš prezirno nogom, odvraćáš oči od mene i okrećeš mi leđa. Dobro! Ali pamti! Nikada nijedna druga neće biti tvoja, ni ti njezin! Pamti to! Do viđenja!*⁶⁷ Laura je ostvarila svoje prijetnje i osvetila se Ivici, oduzevši mu Anicu i to direktno daje do znanja da samo nju treba: - *Nju! Nju! Nju! ... A za drugo mi nije stalo! Ja ne gledam koliko proteče krvi; ne računam koliko je mrtvih glava ... A ti, đaće Ivice, ako si još u životu, znaj i pamti da je Laura održala riječ! ...*⁶⁸ Nema osobe na svadbi koja nije zadobila teške ili lake ozljede ili bila smrtno ranjena, a Anicu su našli nakon tri dana i to: *Trećeg dana nađoše seljaci u obližnjoj šumi nakaženu mladenku Ančicu, mrtvu pod hrastom. Među zločinačkim osakatinama zamijetiše ljudi s užasom da joj je krvoločna ruka odrubila grudi. To bijaše djelo harambašice Lare ... Na takvi način nakazivala je ona u razbojničkom svom životu ženska tjelesa ...*⁶⁹ Osvetila se za svo Ivičino odbijanje, njegovo odlaženje od nje, zbog njegovih pisama, ignoriranja i osjećaja i neprijateljskoga stava. Uzela mu je ostatak života. Kada si je na neki način sredio život, odlučio se vjenčati i stvoriti svoju obitelj, Laura mu to oduzima, oduzima na ružan način, jer ako nema ona, ne može imati nitko. Stradali su mnogi i oni koji su bili krivi i oni koji su se samo našli na krivom mjestu u krivo vrijeme.

Laura postaje luda, no glavni utjecaj na njeno ponašanje i njen odnos prema ljudima imala je njena genetika. Baka joj je varala, majka joj je bila silovana, te ona sama učini incest. Svu ljepotu naslijedila je od svoje majke i bake, te je također i ljepotom na neki način manipulirala. Mecena, njen otac, bio je osvetoljubiv, osvetio se i napravio sve da dođe do Dorice, ako neće biti njegova, neće biti ničija, iste te riječi izgovarala je i Laura za Ivicu. Svojom genetikom, naslijedila je motiv osvetoljubivosti, sve što joj je stalo na put bilo je motivirajuća stavka da se osveti. Njena majka Dorica također se htjela osvetiti Meceni za djelo koje je napravio, pa ga direktno i napada te traži da joj vrati njen život, te na kraju ljudi, upravo kao i sama Laura. Djetinjstvo se odrazilo na nju, nije znala kome pripada, nikada nije imala čvrstu ruku kraj sebe, bila je siročić, nije od nikoga mogla ni naučiti, a najmanje dobiti ljubavi, te se to kroz cijeli roman i vidi. Traganje za samom sobom, osjećaj ne prihvaćenosti i ostavljenosti Laura odražava kroz nasilje i umorstva drugih ljudi, ne prihvaća ne i ne prihvaća drugu stranu. Bori se sama za sebe, ali na način da sve koji joj stanu na put, miče sa lica zemlje, iako ju to proždire u dubini duše, ona nastavlja. Na tren, pokušava odlučiti biti bolja, ali

⁶⁷ Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 434.

⁶⁸ Ibid., 439.

⁶⁹ Ibid., 440.

ta "materinska" krv u njoj provrije i napravi grozne poteze, te na kraju postaje luda, jednako kao i svoja majka.

8. ZAKLJUČAK

Sve što se godinama skupljalo u Lauri, eskaliralo je na kraju osvetom. Laura je upravo idealan kandidat za primjenu osвете jer je i sama bila emocionalno izmanipulirana i povrijeđena. Ona robuje svojim strastima, ne boji se ničega, ruši sve moralne vrijednosti, uništava sve što dotakne, a sve to čini zato jer nikad ništa bolje od života nije ni dobila. Kao nedužna žrtva surovog života postaje surova ruka zla. U nju je projicirana tamna strana čovjekove prirode, kao i njegovi najveći strahovi i fantazije. Glavni životni motiv bila joj je osveta jer je na taj način mislila da će vratiti milo za drago i da će pronaći mir. Vještom manipulacijom drugim ljudima željela je pronaći svoj smisao života, no surove životne okolnosti ju naposljetku proždiru te ona završava tragično. Njene su emocije povrijeđene od ranog djetinjstva te time pokušava opravdavati svoj čin osвете. Svo zlo koje joj se tijekom života dogodilo skupljalo se u dubini duše i čekalo da provrije te je na kraju osveta počela raditi svoje. Slikovito su opisana Laurina okrutna mučenja, a ona se javlja ne samo kao ubojica, nego i kao razaračica brakova i kradljivica. U prvom kontaktu s Ivicom, Laura shvaća da će ga najlakše pridobiti ako se prikaže slična njemu. Priča mu o svom djetinjstvu te na taj način stječe njegovu naklonost i povjerenje. No, čim gubi kontrolu nad njim, priprema osvetu. Uništila je svaki odnos u kojem je bila, svakome se osvetila i nije ostala dužna, sve je dobro pamtila i čekala dobar trenutak da se osveti. Tamo gdje se ona pojavi, obično donese nesreću. Njezina emocionalna zakinutost dovela ju je do toga. Ona je pravi primjer fatalne žene.

Fatalna žena je prije svega kontroverzan lik u hrvatskom romanu 19. stoljeća koji ruši sve društvene norme i ustaljena pravila ponašanja. Fatalna žena održava roman živim i pridonosi dinamiziranju radnje na jedan posve novi način. U lik fatalne žene upisane su sve misli i predodžbe koje su društvu zabranjene i tabuizirane, pa tako lik fatalne žene često dobiva oznake iracionalnog i nadnaravnog. Ono po čemu se fatalna žena ističe je njezina čarobna ljepota kojom privlači sve oko sebe. Laura je egoističan lik te joj je na prvom mjestu njezina sloboda. Postavljaju se mnoga pitanja, je li se Ivica mogao oduprijeti svemu? Treba li Lauru osuđivati? Što sve utječe na naše ponašanje i naše postupke? Krenemo li samo od opisa kakav je bio u djetinjstvu, jasno nam je da mu prezime Kičmanović dobro stoji jer ga ironizira. On je čovjek bez kičme, čovjek bez stava, mišljenja kojeg ne izgovara, u središtu je

sustava koji ga guši, koji zbog svih savija svoja leđa, što se vidi u ovom citatu: *O njemu odlučuju drugi. Ivica je bijedno, ništavno čeljade, bez energije, bez volje, bez prave svijesti o sebi.*⁷⁰Njegov otac Jožica, smatrao je da će grad od njega napraviti gospodina, te se time svima hvalio, jer je njemu kao jednom seljaku grad uvijek bila nedostižna točka, nešto veliko i smatrao je da do grada dolaze samo vrijedni i školovani ljudi, no ipak se čini da je pogriješio, ali nitko ga ne krivi, jer se on nije pomaknuo od svoje zemlje i sa sela. Sve što je drugima pričao, on je čuo iz tuđih priča. Jer to tako u selu funkcionira, sve informacije se prenose od kuće do kuće, od usta do usta. U gradu mogu napredovati samo individualisti i oni koji će se za sebe izboriti. U gradu, za razliku od sela, nitko ne brine za tebe, bačen si među lavove, sad je pitanje samo tko će se uspjeti izboriti, a koga će grad "pojesti" i upropastiti. Ivica i ako je htio ili nije htio, morao je, jer je njegov otac odlučio što je za njega najbolje za budućnost. Njegova odluka koštala ga je Ivičine karijere, osobnosti i sreće. Otac je sinu želio samo najbolje, ali nije ni slutio što će ga tamo dočekati, jer pojam grada Ivičinom ocu bio je kumordinar Žorž koji je bio u skupim odjelima, te se na mnoge načine dokazivao da ima puno novaca. Otac je mislio da je u gradu sve med i mlijeko, no oni zapravo ne znaju što je veliki grad, te to je za njih sve jedna iluzija. Za selo, važne ustanove su oduvijek bile crkva i škola, oni nemaju prava izdići se iznad tih pravila svojom voljom i žudnjom. Odlaskom u grad, gdje su slobodni i mogu utjecati na stvaranje vlastitog identiteta, propadaju, jer ne mogu opstati u toj masi. Ivicu nitko nije pripremio što će ga dočekati u gradu, odlazeći na školovanje on je smatrao da ispunjava obvezu roditelja, svećenika, učitelja. Dolazeći u grad dočekuju ga totalno druga pravila, norme i drugačija društvena struktura. Nakon nekog vremena, povratak u selo vraća ga u idilu, osjeća opet sigurnost i bježi od gradskog sivila i prigušenog zraka. On gubi svoju individualnost u odlaskom u grad. U Kovačićevu romanu: *grad je pak predstavljen prvenstveno kao nereligiozno i svjetovno mjesto, a njegovi se stanovnici osobito ne brinu o spasenju vlastite duše*⁷¹Ovim citatom vidi se kako se gleda na grad, kao leglo nemoralna. Za njih je crkva, vjera i obitelj bila sve i svi su na taj način bili odgajani. Smatralo se da svi rade stvari od kojih im duša i njihova mirna savjesti propada. Kako im je bitan samo materijalni uspjeh, a ne duhovni. Što zapravo nisu ni pogriješili, ako pogledamo slučaj kumordinara Žorža i Laure. Njima je bilo najbitnije da su financijski osigurani, ma kakav teret morali podnijeti. Bitno im je samo ono što ljudi vide na njima, u fizičkom smislu, a to je ta malograđanština. Kad se hvališ i dokazuješ nekome da imaš nešto, a zapravo si nitko i ništa i nemaš ništa, samo ispraznost u dubini duše, i svjestan si toga, ali od toga bježiš i misliš da će

⁷⁰Dubravko JELČIĆ, *Povijest hrvatske književnosti*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2004, str. 17.

⁷¹Miroslav ŠICEL, *Povijest hrvatske književnosti, Knjiga II, Realizam*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005, str. 166.

negiranjem i dokazivanjem to nestati, no, nikad nije i neće. Sve kad tad dođe na vidjelo, pa i u ovom slučaju njihova laž, gluma i nepripadnost nikomu. Upravo susret Laure i Ivice sukob je gradske pokvarenosti sa seoskom svježinom i nježnošću. Pisac svojim stilom konstantno drži na nekom razmaku svijet seljaka i svijet gospode. Nadalje, citat koji govori o školi i odnosu prema njemu nakon što je došao u grad: *Stadoh polaziti školu, ali nisam bio svjestan jesam li dobar đak ili ne. Učitelj bijahu prema meni hladni i nekako surovi, dok su gradske moje drugove tetošili i gladili.*⁷². Iz ovoga se vidi kako mu se gubi osobnost. On odlaskom u grad, nije znao radi li što dobro ili krivo, vrijedi li on kao osoba ili ipak ne? Odnos roditelja prema njemu, a zatim i ljudi u gradu, još u djetinjstvu učinilo ga je osobom kakvom je. Nesiguran, neodlučan, nije bio svjestan sebe i svojih kvaliteta i svojih vrlina, baš zbog toga što su se prema njemu odnosili kao da je nitko i ništa. Učitelji, a i učenici odnosili su se prema njemu kao da ne pripada gradu, odvajali ga. Sve je to ostavilo veliki utisak na njega. Mi ne znamo apsolutno ništa o njegovim željama, ambicijama, o uspjesima i neuspjesima. On je svima bio samo stvar koju su odbacivali, iskorištavali i istiskivali kao da je spužva. Za razliku od grada, selo je uvijek kontrastirano ovakvom mračnom i pesimističnom poimanju grada kroz niz sentimentalnih i idiličnih reminiscencija samih protagonista, ponajviše Ivice i njegove braće. Iako se na selu uočava niz negativnih pojava koje tendiraju narušiti idiličnu sliku, poput raslojavanja, prodora kapitalističkih ideja, seoskoga puritanizma, bogobojažnosti i zavisti, na koje je usmjerena pripovjedačeva kritička oštrica, ono uvijek ostaje fokus koji označava povratak idili djetinjstva (Flaker, 1976, 189-190). Selo nudi sigurnost, obiteljske veze su jače i čvršće, što se vidi iz Ivičinog odnosa sa braćom. Selo čini jednu zajednicu, možemo ga sagledati kao jednu veliku obitelj. U selu svi o svakome sve znaju, poznate su zadruge i načini na koji jedni drugima pomažu, drugi je mentalitet i drugačije se živi i diše. Tamo nikad nisi sam, tamo znaš koliko vrijediš, znaš da si pošten i zadovoljan si samim sobom jer rad na zemlji i ne gubljenje vremena, daje im do znanja da čine dobro za obitelj i da su korisni. Selo prikazuje nešto tradicionalno, tamo su izgrađena neka moralna i etička načela na kojima zajednica treba počivati. U selu su izraženiji čisti osjećaji koji su plemenitijeg značenja.

Ivica Kičmanović je uništen. Tko je kriv? Smatram da nije on kriv radi svega što mu se dogodilo. Situacije su bile takve, da on nije imao izlaza. Mi ne znamo što je on htio, da li je njemu bilo dobro ili nije, ali iz ponekih situacija možemo zaključiti da on voli selo i voli tu idilu. Na kraju mu Laura uništi i tu idilu koju je on imao u svojim očima. Smatram da gdje je srce tu je dom. On se u gradu osjećao kao da tamo ne pripada i nije pripadao, ali nije vidio

⁷²Ante KOVAČIĆ, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004, str. 82.

izlaza. Morao je zapostaviti sebe i zadovoljiti druge. Trebao je prihvatiti probleme, staviti stvari u svoje ruke i nasmijati im se, jer samo tako može opstati. Treba znati reći ne, treba znati odgovoriti, ne treba se spuštati i pristajati na sve i svašta, treba znati reći kada je kraj i kada je vrijeme za nešto drugo. Otvoriti oči, ne dopustiti da itko upravlja tvojim životom, treba živjeti, ali živjeti punim plućima. Ne trošiti negativnu energiju na nepotrebne ljude, odmaknuti se od nevolja, ne zato što nemaš svoje ja ili zato što si beskičmenjak, nego baš zato što izazivanjem nevolja i svađama najviše štetiš sebi. Da, Ivica se odmaknuo od svega i sve potiskivao, ali što je napravio? Ništa. Jer sam nije znao što želi od svoga života. Treba promisliti, napraviti i onda uživati u svom izboru. Ne treba živjeti život svojih roditelja, nego samostalno odlučiti što je dobro, a što ne. Uvijek treba imati na umu da se jednom živi, pa neka i taj život bude kvalitetno proveden. Zadnjom rečenicom mogla se povezati i Laura, intrigantica i fatalna žena ovoga romana. Uz interpretaciju i citate vidjelo se da je Lauru obilježilo porijeklo, ona se nikako nije mogla smiriti i biti zahvalna na onome što ima, uvijek je težila nečem više, rušila sve pred sobom. Laura je prikaz ljudi u gradu, prikaz onoga što se na selu ne viđa i na što ljudi nisu naučili. Kod Laure nije bilo mirovanja jer se grijeh ne smiruje, on se ne može zaboravit i potisnuti, on samo traži više prostora i progoni ju te ona kroz sve svoje postupke pokušava riješiti se svakog počinjenoga grijeha, ali joj ne uspijeva. Njen otac Mecena, dijete je grijeha, a Laura je dijete bluda, te je to njen žig, njeno obilježje koje je prati kroz cijeli život i koje je duboko utisnuto u nju, te se toga ne može osloboditi. Laura na kraju osvećuje svoju majku Doricu, kao da je Laura određena da bude njezin osvetnik, te na kraju ubija vlastita oca. Svi njeni korijeni iz prošlosti provukli su se kroz nju i na nju ostavili trag. Većina Laurinih postupaka motivirana je nezasitnom žeđu za osvetom i putovanjima na kojima uništava sve pred sobom. Njena osvetoljubivost odrazila se na njeno duševno i psihičko stanje, počela je fizički propadati i harati okolo. Iako je sve pokušala potiskivati, na kraju postaje luda i na kraju krajeva ne gubi ništa, jer ništa nije ni imala, osim same sebe koja je iznutra propala. Osveta je postala glavni motiv njezinog života te pokretač njezine mašte koja ju je napravila manipulatoricom i osvetnicom.

9. LITERATURA

1. BARAC, Antun, "Regionalizmi u književnosti", *O književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
2. FLAKER, Aleksandar, *Stilske formacije*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1976.
3. FRANGEŠ, Ivo, *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matica hrvatska; Ljubljana: Cahkarjevazaložba, Zagreb, 1987.
4. GOLDSTEIN, Ivo, *Hrvatska povijesti*, Novi liber, Zagreb, 2003.
5. Hrvatski jezični portal, *Realizam*, (<<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>>, zadnji pristup 25. svibnja, 2018.).
6. Hrvatska enciklopedija, *Motiv*, (<<http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42114>>, zadnji pristup 10. lipnja, 2018.).
7. JELČIĆ, Dubravko, "Ante Kovačić "U registraturi", *Majstori realističkog pripovijedanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1971.
8. JELČIĆ, Dubravko, *Povijest hrvatske književnosti*, Pavičić, Zagreb, 2004.
9. KOVAČIĆ, Ante, *U registraturi*, copyright, Zagreb, 2004.
10. NEMEC, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana od početka do kraja 19. stoljeća*, Znanje, Zagreb, 1994.
11. NEMEC, Krešimir, "Femmfatale u hrvatskom romanu 19. stoljeća", *Tragom tradicije: ogledi iz novije hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1995.
12. OPAT, Nikolina, *Odnos osobina ličnosti i emocionalne manipulacije partnerom*, završni rad, 2014.
(<<http://www.unizd.hr/Portals/12/Završni%20radovi/2014/Zavr%C5%A1ni%20rad%20-%20Nikolina%20Opat.pdf>>, zadnji pristup 5. srpanj, 2018.)
13. PAČIĆ-TURK, Ljiljana, GAJSKI, Martina, *Samoizvješće psihopatije SRP-III i povezanost njegovih dimenzija s Velepeterim modelom ličnosti*, (<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=180294>, zadnji pristup 3. srpanj, 2018.).
14. PERIĆ, Ivo, *Hrvatska državotvorna misao u XIX. i XX. stoljeću*, Dom i svijet, Zagreb, 2002.
15. PROSPEROV NOVAK, Slobodan, *Povijest hrvatske književnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2003.

16. SKOK, Joža, "Književno djelo Ante Kovačića u vremenu i prostoru hrvatske književnosti", *Ante Kovačić – U registraturi*, Školska knjiga, Zagreb, 1985.
17. SOLAR, Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
18. ŠICEL, Miroslav, *Kovačić*, Globus, Zagreb, 1984.
19. ŠICEL, Miroslav, *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
20. ŠICEL, Miroslav, *Povijest hrvatske književnosti, knjiga II, Realizam*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005.
21. URLIĆ, Ivan, BERGER, Miriam, BERMAN, Avi, *Žrtva, osveta i kultura oprosta*, Medicinska naklada, Zagreb, 2014.
22. ŽIVANČEVIĆ, Milorad, FRANGEŠ, Ivo, *Povijest hrvatske književnosti, knjiga 4., Liber Mladost*, Zagreb, 1975.

SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada je motiv osvetoljubivosti u romanu *U registraturi*. Ante Kovačić, hrvatski realist, književno je djelovao u jednom od najdinamičnijih razdoblja u političkom i društvenom životu Hrvatske 19. stoljeća, između 60-tih i 90-tih godina koje su bile odlučujuće za daljnju sudbinu Hrvatske. Roman prikazuje stanje hrvatskog društva u drugoj polovici 19. stoljeća. Iako doživljava mnoge kritike, objavljivan je u nastavcima u Vijencu 1888. godine, a kao knjiga prvi put je tiskan 1911. godine. Kao realistički pisac, Kovačić ovim romanom nastavlja svoj ranije zacrtani književni put. Rijetko se kada prikazivalo razumijevanje za običan, svakidašnji život, pa su tako realisti nastojali što vjernije prikazati stvarnost vremena zato što su osjetili svu nepravdu koju hrvatski seljak podnosi. Upravo sve to igralo je veliku ulogu u Kovačićevu životu pa ga to i navodi na pisanje ovoga romana. Iako je jedna od glavnih tema život i odrastanje Ivice Kičmanovića, odnos selo-grad, te utjecaj grada na seljaka, u ovom diplomskom radom središnji dio je posvećen ženskom liku, Lauri. Koliko genetika utječe na nas i što je to što nas motivira da se osvetimo objasnit će se kroz lik Laure, koja je okarakterizirana obilježjima fatalne žene. Kroz prikaz njezine karakterizacije, manipulaciju, te odbijanje od strane drugih ljudi objašnjava sam naslov ovog diplomskog rada. Što osveta radi s fizičke i psihičke strane najjasnije zaokružuje lik Laure. Nakon objašnjenja središnjeg dijela, izneseno je vlastito mišljenje na temelju pročitane

literature i iznesenih tvrdnji. Roman *U registraturi*, iako u početku ne prihvaćen od strane kritičara, smatra se vrhuncem Kovačićeva književnog stvaralaštva te se danas smatra najboljim hrvatskim realističkim romanom.

ABSTRACT

The theme of this thesis is the motif of malice in the novel *U registraturi* (*In the Registrar's Office*) written by Ante Kovačić. He was a Croatian realist who acted literary between the 60s and 90s in one of the most dynamic periods in Croatia's political and social life in the 19th century. The novel depicts the situation of the Croatian society in the second half of the 19th century. Although it was criticized, the novel was published in series in the journal *Vijenac* in 1888, as well as a book in 1911. Kovačić was a realistic writer, and this novel was a follow-up of his previously set literary path. Understanding of the ordinary everyday life was rarely shown, so realists took the effort to show the reality of the time more faithfully because they felt the injustice that the Croatian peasant endured. All listed played a great part in Kovačić's life and was a motivation for writing the novel. Although one of the main topics are the life and growing up of Ivica Kičmanović, the relationship village - city and the influence of the city on the peasants, the central part of the thesis will be focused on the female figure, Laura. Laura, who is characterized as femme fatale, will be used to explain how much genetics affects us and what motivates us to revenge. The title of the thesis will be explained through the presentation of her characterization, manipulation, and rejection by others. Laura's character is an excellent example of the physical and mental effect that revenge can have on people. Having explained the central part, we will give our personal opinion based on the literature we read and statements we made. Despite the critics, the novel *U registraturi* is considered to be the peak of Kovačić's literary work, as well as the best realistic novel in Croatia nowadays.